

ŘEČI

O NEROZLUČITELNOSTI MANŽELSKÉ.

DLE DIDONA UPRAVIL

DR. J. KUDRNOVSKÝ,
KAPLAN V TÝNĚ.

OTISK Z ČASOPISU „RÁDCE DUCHOVNÍ“.

Cena 60 hal.

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.

ŘEČI

O NEROZLUČITELNOSTI MANŽELSKÉ.

DLE DIDONA UPRAVIL

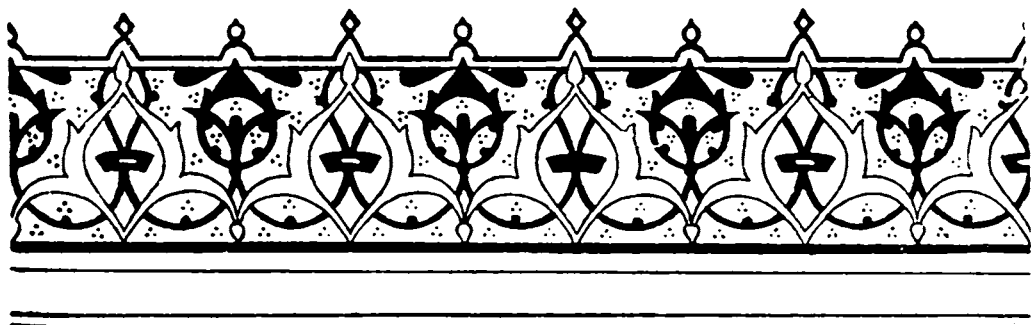
DR. J. KUDRNOVSKÝ,
KAPLAN V TÝNĚ.

OTISK Z ČASOPISU „RÁDCE DUCHOVNÍ“.

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.

I.

Rozumový pojem o manželství.

— [Pánové! Přicházím ku předmětu, který jest velmi choulostivým i velmi důležitým: chci mluviti k vám o stavu manželském! Avšak má též kněz, který přece žije svobodou, mluviti o manželství? Proč pak ne, pánové? Byl Pán Ježíš též ženat? Ne! a přece kdo zkoumá všechna zákonodárství, která řídí stav manželský, musí i zde prvé místo dáti Pánu Ježíši! Nuže, jako kněz, jako zástupce totiž tohoto Bohočlověka, v jeho jménu chci mluviti k vám o stavu manželském! Mimo to nejsme všichni obdařeni srdcem a duší, rozumem a svobodnou vůlí? Nemůžeme tedy i my, kněží, poznati rozličné stavy lidské? Nežijeme mezi vámi? Nepocházíme i my z rodin? Tedy i zde máme rozličné zkušenosti. A kdyby měl každý sám na sobě zkoumati vše, o čem mluviti chce, kdo pak by potom měl právo vůbec mluviti? Promluvím tedy o manželství jako kněz církve katolické, dle svého svědomí a dle své víry; svědomí i víra jsou stejně svaté, úctyhodné nade všechno.

Ostatně, pánové, nezatajuji vám obtíží při tomto předmětu; týkají se i stavu manželského samotného, i Všemohoucího, který nás oživuje, i státu, který bere manželství ve svou ochranu, i církve, která manželství za svoji věc považuje jako svátostný stav, jež posvětila a jemuž požehnala ve jménu Páně. Odtud vše do manželství zasahá: právo přirozené, právo náboženské, právo státní. Pánové, vím, čím jsem povinen právu přirozenému, právu církevnímu i právu státnímu. Práva přirozeného musím poslouchati bez

podmínky, protože nás činí lidmi. Právo, které má náboženství, mám plniti, protože mne k tomu zavazuje svědomí, právo, které má náboženství, jest právo Boha samého, jenž jediné poroučí svědomí; ku právu konečně občanskému mám chovati úctu. Jsem dobrým občanem a chovám úctu ku právu občanskému; avšak jen potud, dokud uznává mé svědomí náboženské a dokud neosobuje si vládu neomezenou nad právem přirozeným; nezapomínám, že jsem synem své vlasti a i když vlast svedena jest s cesty, chovám k ní pocity synovské; její chyby mohou mne zarmoutiti, avšak nezabrání nikdy, bych ji miloval. Avšak, pánové, dovolte mi ještě jinou poznámku, dovolte, bych řekl i vašim matkám, že znám-li své povinnosti ku vlasti, znám i své povinnosti k matkám. A proto vezmu ohled i na jejich nevinné dcery: neuslyší s mých rtů ničeho, co by jejich svědomí pobouřilo, co by i jejich dcery neměly slyšeti. — Nejsme v době, kdy každý chce býti samostatným? Vaše dcery se provdají, nemají proto právo, aby poznaly, co chtějí vlastně učiniti? A jest možno, byste jim našli po otci a po matce vhodnějšího učitele nad služebníka Kristova, kterýž mluví k nim u stupně oltáře?

○ manželství jedná dnes naše společnost; o něm se mluví na místě veřejném, v novinách, v časopisech, v knihách; brzy snad bude se o něm jednati i ve sněmovně. ○ něm však se rozhoduje ještě výše než na náměstí, totiž ve svědomí lidském, a proto o něm se mluvíti musí i ve chrámě. A tak jest to povinností právě kněze, aby svědectví vydal o svatém učení Krista Pána, často i proti rozličným míněním moderní doby, která chce hověti vášním lidským a je vznítiti. Otázka, o níž se mluví, jest: Pouta manželská dovolují, by se roztrhla? Toť účelem rozluky.

Dříve nežli zde o této otázce rozhodneme, nutno, bychom měli pravý pojem o stavu manželském; neboť jen povrchní obraz jest neúplný, nedostatečný, z něhož mohou povstati špatné důsledky. Na příklad někdo řekne: »manželství jest smlouva; smlouvy možno však též zrušiti; manželství povstává vůlí muže a ženy, a proto též může se i jejich vůlí rozvázati!« Zde předně nutno říci: manželství není smlouva, nýbrž povstává toliko smlouvou; jest výsledkem smlouvy, jest stavem, který ze smlouvy povstává; smlouva jest tedy jen podmínkou. Za druhé tento stav má za účel vychovávatí pokolení lidské, vzájemnou podporu ve stálé lásce, a proto musí býti trvalým pro blaho dětí i manželů. Konečně není pravda, že všechny smlouvy dají se opět zrušiti: zavážou-li se dva, že společně budou pro dobro obecné přispívati,

je-li smlouva uskutečněná, tu nemohou si ji zrušiti, nýbrž musí ji věrně plniti!

Manželství tedy není žádnou smlouvou, a k tomu cíli, pánové, chci se dnes tázati po povaze manželství: co praví rozum a právo přirozené; v čem pozůstává manželství.] —

A) Společnost manželská jest první z lidských společností, když byl člověk stvořen, tu patřil kol sebe; jako bytost rozumná ptal se, odkud přichází. Tak poznal člověk svého Tvůrce a tak povstalo místo pro Boha v srdci, chrám v člověku. Člověk patřil kol sebe: tu žila bytost jemu podobná, v souladné různosti, žena; s ní se spojil, a odtud povstala domácnost, povstal krb! Chrám a krb! Nikdo nezapomene na tuto posvátnou dvojici! Všichni máme místo pro Boha, ať jest to jakýkoli koutek srdce našeho a všichni máme domácí krb. Chrám, z něhož pochází co lepšího v nás, a domácí krb, kde se tak mile odpočívá, kde povstává a se vyvíjí člověk.

Nuže, čím povstalo toto spojení mezi mužem a ženou, kterak vznikl první stav manželský? Smlouvou!

Smlouva jest závazek svobodných bytostí; jest to čin promyšlený, kterým někdo zbavuje se jisté nezávislosti, jistého to práva, které dává druhému. Vizte, jak krásným skutkem zahájila spravedlnost mezi lidmi svoji činnost: smlouvou manželskou! Smlouva obsahuje v sobě obět; protože zbavujeme se něčeho, předpokládá samostatnost na obou stranách, protože smlouvající navzájem si dávají. Ovšem dnes, pánové, nechtějí někteří slyšeti, že manželství jest smlouva! a mluví jen o volném spojení! Avšak pojem o vzájemné smlouvě jest tak vznešeným, tak rozumným, že se ho zřici nemůžeme! Volné spojení nevyniká ničím, nýbrž naopak. Co jest volné spojení? Jest pudem náladovým, jest sobectvím, podobným pudu zvířecímu. Avšak manželství musí býti spojení závazné, protože tak jen chrániti může proti slabosti lidské, musí býti, chcete-li, spojení smlouvou dotvrzené, protože tak jen vyžaduje obět, protože tak lze jediné očekávati určitých výsledků. Proto nutno zavrhnouti mínění o volném spojení, protože snižuje člověka na zvíře, které, když zadosti učinilo sobě, více se nevrátí.

Svazek manželský povstává smlouvou, a tu tři otázky nutno zodpověděti. Každá smlouva má svůj cíl, předmět a svoji pohnutku. A proto, abychom poznali pravou povahu svazku manželského, ťažme se, co jest cílem, co předmětem a co pohnutkou smlouvy manželské? Cíl její jest nejvyšší z věcí pozemských, kterých může člověk dosíci, předmět její jest nejvznešenější, o němž vůbec

jednati může smlouva, pohnutka její jest nejmocnější a nejněžnější, která vůbec může člověka k činu vésti.

Utíkám se k těmto výrazům, abych připravil sobě živou vaši účast a vám hojný užitek.

B) I. Předně co jest cílem sloučení muže a ženy? Doplnění a zdokonalení jednotlivců, vývin a pokrok celého pokolení.

Jsme jednotlivci, avšak jednotlivci vázáni jsou mezi sebou, toužíme po vývoji každého z nás jednotlivce, a chceme též pokrok společný, celého lidstva. Jednotlivec jest jako zrnkem prachu, pokolení jest již jako celým světem. Člověk jest nejen jednotlivcem, nýbrž i částí celého pokolení! A proto stojí v knize Mojžíšově (Genesi) ona tajemná slova: »Bůh stvořil muže a ženu.« Stvořil člověka jako počátek pokolení lidského. Rozumíte? Vědecky řečeno: Bůh stvořil pokolení lidské, množství přibývajících, množství spořádané. — Dále jako jednotlivec dává na jevo svoji vlastní dokonalost, tak i dává na jevo dokonalost celého pokolení; o obojí má pečovati, o obojí se starati. Z toho následuje, že když se lidé sloučili, tu měli dva cíle před sebou. Předně: zdokonaliti se navzájem.

Muž jest stvořen dle určitého plánu, žena dle jiného; muž má vlastnosti, kterých žena nemá, a žena má vlastnosti, kterých muž nebude nikdy míti. Proč tato různost? Proč chtěl tak Tvůrce? Proč nařídil Pán tuto různost v celém vesmíru i v rostlinstvu i v živočišstvu? Odpověděti nemožno, neboť vůli Nejvyššího neznáme. Nám musí stačiti, že tato různost je zde.

Uvažuje-li o sobě muž, cítí se neúplným, má sílu, ale nemá něžného půvabu, má moc, ale nemá úlisné dotěrnosti, jako lev pouště má drápy, ale nemá křídla, má více rozum než srdce vznětlivé. Muž ví, že jest mužem, avšak chybí mu, o čem má nejasnou předtuchu, po které touží, která jej uvádí v dumání. Tu muž spatřil u sebe pod vlivem Toho, který všechno učinil, pod vlivem Toho, jemuž v srdci svém se klaněl — bytost podobnou jemu, bytost pokolení lidského, na které našel vše, co mu chybělo: srdce ke své moci, úlisnost k síle, která snadno láme vše, zkrátka spatřil všechno, co tvoří ráz ženy s všemi tužbami, cítil se pohnut, proniknut tužbami, které nelze vypověděti. Tak si doplnil člověk své žití, tak se uskutečnilo tajemné slovo v knize Mojžíšově: »Bůh učinil muže a ženu!« Avšak nevyzpytatelná moudrost Nejvyššího uspořádala vše tak, aby i bytosti lidské se množily a zmocnily se světa. Odtud pochází též, pánové, proč společnost lidská má za účel, nejen aby se jednotlivci zdokonalovali, nýbrž i by celé po-

kolení lidské se vyvíjelo a se množilo i po rozličné doby i po rozličných místech. Proto čteme též v knize Mojžíšově: »Rostež a množte se! Tot druhý účel, který určují slova přesvatá svazku manželskému.

I zde předčí osoba lidská, což se sice mnohým zdá podivným avšak pěkným, živočicha každého, který jedná dle cíle mu jiným vytknutého a který následuje zde náhody slepého a nerozumného řádu. U lidí jest však spolupracování svobodné dvou bytostí rozumných! Pokolení lidské se sice vyvíjí k rozkazu Tvůrce, avšak děje se tak i dle přání vaší vůle! A tak, pánové, jste spolupracovníci Všemohoucího, nebo, jak dí filosof, jehož obdivuji, jste spolurodiči s Bohem pokolení lidského! Závisí tedy od vás, pánové, bychom měli pokolení rozumné anebo slabé či sebevědomé, válečníky anebo spisovatele, ramena silná, která by vydobyla země, anebo hlavy mocné, které by patřily vzhůru k Bohu, závisí od vás, by pokolení rostlo anebo klesalo.

Pánové, vizte, jaký úkol, jaká zodpovědnost spočívá na vás! Pokolení rozumné a svobodné spočívá v rukou vašich; bude chabým, chcete-li, by bylo chabé, bude mocným, chcete-li, by bylo mocné; sklesne na stupeň Eskymákův a Laponcův, chcete-li se oddati vášním nemravným, které mají hroznější následky než sebe horší podnebí! Avšak závisí rovněž od vás, by duše měla křídla, by se vznesla vzhůru, a oči, by chápala pravdu a její tajemství; záleží na vás, bychom byli pokolením sehnutým o čtyřech chodidlech, anebo pokolením vzhůru hledícím, se žezlem v ruce, které ani není otrokářem (tyranem), ani otrokem. Věru nikdy lépe jsem nepochopil tyto věci, než nyní, kdy uvažuji tajemství hluboké mezi otcem a matkou, které činí každého z nás dítětem Všemohoucího a zároveň dítětem člověka v nejvznešenějším slova smyslu.

Nuže, srovnajme manželství s tímto vznešeným úkolem. Stát, který chce na se vzít péči o kolébky, odvažuje se přes příliš — na mne činí dojem — dovolte mi toto přirovnání — dojem četníka, který hrubou šavlí svojí chtěl by chrániti tajuplný cit srdce lidského. Mnohem lépe hodí se ke kolébkám péče mateřská veškerých náboženství. Slyším i o lidech, kteří chrání pro sebe libovolné spojení, volnou lásku. Zdá se mi, že jsou jako ti, kterých se někdo, vida křehounek hnízdo úplně otevřené, táže: proč zde vajíčka ponechána jsou úplně větru? Tu odpovídají: »Protože na otevřeném hnízdě při větru líhnou se lépe mláďátka!« — Ne! pánové! Chraňte zárodky vši svou mocí! nesmyslní, plný vítr je

přece zničí. Přikryjte je spíše, ochraňte je. Položte je podle krbu, by se zahřály, skryjte je, by byly dobře uchovány !

II. Uvažme nyní předmět manželství. Nic není důležitějšího nad předmět smlouvy. Nuže, co jest předmětem při smlouvě manželské mezi mužem a ženou? Mluvím jako filosof, nebuďte překvapeni ! Filosofie jest základem náboženství a když, co se zdá nemožným, náboženství odporuje pravé, správné filosofii, tu nutno říci : že náboženství jest padělkem. Proto mluvím nezávisle : napřed rozum, potom víra, právo náboženské jest marným, nespočítá-li na právu přirozeném. Co jest tedy předmětem manželství? Předmětem smlouvy manželské — slyšte, pánové, — jest osoba lidská. Nepravím toliko tělo, nepravím toliko láska, vůle, rozum, úmysly a záměry, nýbrž dím : osoba.

Tázete se, co jest osoba? Osoba jest bytost nezávislá, která pochází přímo od Boha ; jest bytost rozumná a svobodná tak, že jest si vědoma svých schopností, svých úkonů, svého těla a že všechny schopnosti, úkony, tělo vede a řídí ; jest bytost schopná, by vyjádřila, že ví o sobě, svérázným slůvkem já ; jest bytost lidská, známá ve své jednotě i ve své hloubce.

Nuže, manželství počíná spojením dokonalým dvou osob různého pohlaví ; odtud odvozují, že manželství jest společností ze všech jiných společností nejdůvěrnější, nejužší a nejvyšší, manželská smlouva nepodobá se žádné jiné smlouvě, neboť nejedná pouze o vztahu dvou ústrojů různého pohlaví, nýbrž o pravdě a o ctnosti, o úctě a lásce dvou osob. Můžete mi jmenovati smlouvy, které jednájí o osobách jako osobách? V obyčejných smlouvách předmětem jest mé pole, mé stádo, můj majetek ; ve smlouvách jest můj dům, smlouvy jednájí o mých služebnících, mé práci, mém potu, mém dlu, mé knize, mé myšlence — pokud lze ji prodati, ve smlouvách jest všechno, co se zaplatiti, co se dá prodati. Ve smlouvách však manželských — ženy slyšte, slyšte otcové, jinoši slyšte, ve smlouvách manželských předmětem jest osoba tvé dcery, otče, jest osoba tvé dcery, matko, osoba lidská. Ó snoubenci! kdo vstupuje do manželství, uchvacuje celou přirozenost : tělo, lásku, náklonnosti, zájmy, přesvědčení druhého, zkrátka celou osobu druhého, celé »já« druhého, nejsou to více dvě těla, nýbrž jest to dvojité »já«, které se bere. --

Nerozumíte-li tomu, tu musíte pokládati svazek muže a ženy za něco hanebného. To jediné dodává mu své velikosti a vznešenosti, že jest sloučením dokonalým dvou osob lidských, které se i druhým směrem doplňuje, aby totiž vyvolalo pod ochranou boží

jiné osoby v budoucnosti. Spojení volné pouze tělesné jest nedůstojné člověka, vždyť i lidé hledají ospravedlnění ku stavu manželskému a svou čest právě v tom, že jejich duše navzájem se doplňují, sobě patří.

Prohlašuji, pánové, že nenastává-li úplné sloučení osob, tu manželství bylo by hanebným. Vskutku, pánové! Vždyť pak měl by muž ženu pouze za nástroj . . . aby měl co? . . . děti. Avšak není nikdy dovoleno, bychom považovali nějakou osobu pouze za nástroj. Toť by bylo otroctvím; otroctví však jest hanebností i pro otrokáře i pro otrokyni. Proto ve jménu důstojnosti a nezadatelného práva lidské osoby, nemůžete dopustiti, by žena sloužila za nástroj, by byla otrokyní. Proto, kdo by chtěl určiti manželství pouze za prostředek, by měl děti, neměl by žádné úcty ku naší vznešené přirozenosti, že i žena není strojem, nýbrž člověkem a nemohu si ani mysliti, že by někdo dnes v osvětleném století, v době „pochodně osvěty a svobody“, mohl zneuznati a zavrhnouti vznešené učení, které hájí důstojnost lidskou a práva lidská!

III. Po tomto výkladu bude mi dovoleno, bych se vás, pánové, tázal, jak povstává stav manželský mezi námi. Přemýšlí se o tom tak málo, že to není samo o sobě známo. Spočívá pohnutka k manželství v obapolném prospěchu, v probuzené vzájemné náklonnosti, v projevu lásky, pochází odtud hluboký soulad dvou osob?

Mluvme o osobě, která má vkus, rozum, svéráznou povahu, přesvědčení; tážete se při ženění pouze po vkusu, rozumu, svérázné povaze, myšlenkách? Ne, nepatříte na to. Mluvme o spojení osob na čas, to nejsou manželství, toť veselohra, někdy činohra i truchlohra slabých domácností. Berete se jako ztřeštění, často kráte z rozmaru, často ze shody společenské, někdy ze slabosti; berete se vy, mladé dívky, byste měly svoji svobodu, berete se vy, mladíci, byste zakryli tajnosti vašich vášní, berete se někdy pro ty, kteří přijdou po vás, než pro vás samy. Žasnete potom jestli nádoba křehká se rozbije. Ovšem, sám nad tím nežasnu. Víte však nad čím žasnu? Žasnu, že mravy vaše jsou ještě tak silné, žasnu při neštěstích, ranách a bolestech takových manželství, že mnohý nešťastník nedychtí po rozloučení úplném manželství, jakožto po prostředku proti těmto bídám. Žasnu, či spíše, ne nežasnu, že jest v duši lidu dobrý cit, který umí rozlišovati takové rozloučení, od pravých prostředků, že jest v duši lidu vznešená povaha, která bude až do krajnosti vzdorovati každému, kdož by chtěl pod rouškou mravnosti manželský svazek snížit a zmenšit.

Odpovězme tedy na danou otázku, pod jakým vlivem může se manželství uzavřít? Jaká pohnutka má vésti lidi k tomuto kroku tak důležitému? Může se manželství uzavřít za příčinou prospěchu? Nikoli, neboť prospěch dělí lidi, a jestliže je opět spojí — věc řídká — tu se manželé spojují, by se pak lépe opět rozdvojili. Manželství tedy, jelikož jest svazkem, nemůže spočívat na prospěchu, to máme vědět a dle toho jednati. Může se uzavřít na základě vášně? Nikoliv, neboť vášně jest křehkou, vášně chladne, oheň denně pomíjí, zápal přestává, byť by i zdálo se, že potrvá věčně. Ano, čas a rozličné bouře vítězí pak nad celým životem, jenž nemá trvalého, pevného základu. Snad může spočívat na pouhém rozumu? Nikoli. Rozum jest příliš chladný, manželství však vyžaduje odvahu, často odvahu hráče, jenž volá: důvěřuji ve svou hvězdu, či spíše odvahu muže moudrého, který uvažuje a zkoumá, při čemž ovšem zná Prozřetelnost Nejvyššího, která denně připravena jest, aby chránila ty, jichž svědomí jest čisté. Manželství však nesmí se uzavírat pouze nad vlivem srdce. Jednoduchá úcta a vážnost nestačí, je třeba příchylnosti vzájemné, je třeba lásky, ne lásky, která vztahuje se jen na tělo a krev, je třeba lásky která jest velikou cností. A proto věřím, že kde nemluví srdce, možno se sloučiti na den, avšak neuvěřím nikdy, že možno jest, aby trval svazek stále, trvale, bez podmínky.

A tak manželství povstává ze smlouvy, která jen na jediném základě může býti zpečetěna, na základě: býti milovánu. Nemilujete, nemáte naději, že budete milovati, milovati a to bez míry? Pak nevstupujte v stav manželský! Vizte, pozorujte, uvažujte napřed, avšak neučiňte dříve tento slavný krok! Zastavte se, pozorujte, na manželství bude vždycky doba. Nemáte-li v srdci ani jediného citu lásky, nemáte-li ji ve svém zájmu, ve své ctnosti — neboť láska musí býti ctností, tu neberte se!

A nyní popatřte kol sebe! Uzavírají se manželství vždy s pravou láskou? Já, pánové, ztratil jsem toto dětské přesvědčení. Mohu já, kterýž jsem svoboděn, o tom mluvit k vám, s jakýmsi právem, neboť přemnozí se mnou sdělili své vnitřní záležitosti. Reknete: toť zvláštním. Proč pak, pánové? Což pak nevypravují si lidé sami i o důvěrných věcech? A kněží, kteří jsou Kristem Pánem ustanoveni, aby ve jménu božím pečovali o duše, neměli by o věcech duševních slyšeti? A myslíte, že kněz, když přijde duše, která poctivě žije, duše pokořená, a odvolává se na kněžskou čest vaši, že ji smíte odehnati? Nemá kněz použití všech mravních sil, aby chránil duši zlomenou, která jej prosí? Neslyšíte, kterak tyto

duše, nesčetnými zkouškami zničené, volají: Vy, kteří jste od Pána přijali povinnost, že budete ve jménu božím sušiti naše slzy, ujměte se i nás! — Nemohu více, dejte mi síly, bych snesla všechno i ukrutnosti manžela zlého a bezprávní toho, kterýž přísahal mně, ženě své, že patří jedině mně až do poslední hodiny své!

Odpusťte, že vám tyto věci vypravuji, avšak uznáte, kterak katolický kněz může dobře působiti i pro muže, kteří žádají, by jim ženy odpustily, i pro ženy, které prosí, by i jim mužové odpustili, uznáte též, že i katolický kněz může vám říci: uzavírá-li se manželství, nesmí se to dít bez lásky. Srdce samotné i při vši opatrnosti i při vši odvaze, nemá-li lásky, nesmí vstoupiti do manželství, nebo pak manželství bude rozerváno co nejdříve jinou neznámou osobou, kolemjdoucím, prvním nejbližším svůdcem.

C) Pánové, rozebral jsem ve třech slovech, co žádá právo přirozené při manželství, a tak seznali jste, v čem záleží povaha manželství. Opakuji, někdo zeptá se vás: co jest manželství? Odpovíte: Pamatujte si to, mladé dívky, pamatujte si to, otcové, kteří máte svým synům raditi, pamatujte si to, matky, které bdí nad srdcem svých dcer. Vy odpovíte: Manželství povstává smlouvou dvou osob, manželství jest svazkem těchto osob, který má dvojitý účel: zdokonaliti podle těla i duše (fysicky i mravně) muže i ženu, pečovati o vývoj pokolení lidského, svazkem, který jedná přímo o dvou osobách různého pohlaví, svazkem, který nesmí v ničem spočívat než v lásce. Tak nás učí rozum. Přirozenost a rozum nemluví jinak, než jak evangelium a Kristus Pán.

Pánové, ještě jedno slovo pro život než skončím. Sloučí-li se dvě osoby vespolek s vědomím, že se opět mohou rozejíti, budou tu nuceni, by se úplně zdokonalili vespolek, může i tu býti účelem jejich, aby nejen vyživilí děti, nýbrž i vychovali syna v muže, pevnou povahu, šlechetné srdce, aby vychovali vzorem a příkladem svým dceru, základ a naději to budoucího pokolení? Jedná se tu skutečně o spojení osob dle rozumu a dle vůle, či spíše aby si vyhověli počas náruživosti a pudu svému? Spojí-li se s vědomím, že jejich spojení není nerozlučitelné, jest i tu základem jejich svazku láska pravá, která nechce znáti hranic a mezí. Či spíše spočívalo by spojení takové jen na zájmu, prodejném zájmu, na společenské shodě, na umíněnosti a nikdy ne citu pravé lásky, která jedině má právo zde rozhodovati? Uvažujte dnes! Přemýšlejte! K odpovědi položil jsem si dnes základy; příště dovedím jen důsledky a to až do krajnosti. Ujišťuji pak vás, pohlížeje na dnešní mravy

že mne vede při slovech mých jediný pocit, pocit úcty k lidstvu, a jediná vůle, bych co nejvíce prospěl našemu národu a naší otčině.

II.

Právo přirozené.

Jest stav manželský, je-li jednou uzavřen, na vždy nerozlučitelným?

— [Otázka to velmi důležitá, o které se tak mnoho právě u nás jedná. Dovolte, pánové, bych začal hned bez úvodu, bych ji tím přesněji zodpovědět mohl. Tato otázka patří před trojí soud: před právo přirozené, občanské a náboženské. Právo náboženské stanoví církev, právo občanské stát a právo přirozené lidská přirozenost. Dříve nežli patříme ku náboženství a dostaneme právo náboženské, dříve nežli patříme před stát a máme právo občanské, jsme lidmi, patříme ku pokolení lidskému a máme právo přirozené; dříve nežli jsem knězem církve katolické, dříve nežli jsem občanem našeho státu, jsem člověkem! Proto právo přirozené jest základem všech práv, právo i občanské i náboženské musí na něm býti zbudováno, musí je v úctě míti, a proto není nikdy dovoleno, by právo občanské útočilo na právo přirozené, na to, co nás činí lidmi. A tak musíme nejprve ohled vzíti na právo přirozené; stát musí je též pohostinně ve své otčině míti, ano ono musí též pánovati i ve chrámech, kde rozprostírá svoji záštitu na oltáře. A není třeba, by se člověk, jedná-li o právu přirozeném, sám snížil a se zničil, ba naopak tu teprve se člověk rozmáhá, tu stává se velikým.] —

A) Manželství spadá nejprve pod právo přirozené, neboť manželství patří ku právu, které činí člověka člověkem. Aby někdo v manželství vstoupil, není třeba, by byl občanem, nýbrž stačí, aby byl člověkem a tvorem božím, jako byli první lidé, první muž a první žena. A proto právě jednáme s radostí nejprve o právu přirozeném. Očekávali jste snad, že budu nejprve mluvit o náboženství; manželství jest nerozlučno, protože evangelium tak učí, protože církev tak hlásá. Avšak kdo nechce slyšeti ani o náboženství ani o církvi, kdo nepřipouští ani takového důkazu, co mu řekneme? Dobře, jste aspoň člověk, uznáváte proto právo přirozené, a i dle tohoto zákona jest manželství nerozlučitelné, právě tak jako dle učení evangelia a církve — dle zákona Tvůrcem již do naší přirozenosti vloženého, právě tak jako dle zákona později Bohem znova a důrazně zjeveného, zákona nadpřirozeného, dle

zákona evangelia a církve. A tak náboženství neklade zde nové věci, ale pouze to, co příroda, soustava těla lidského a duše lidské požaduje, vykládá a potvrzuje.

— [Pánové, vím, že to otázka spleťtá. A proto dnes chci se zabývatí pouze učením, co má býti dle přirozenosti věcí; nejednám však dnes o skutečnosti, o tomto či onom muži neb o této či oné ženě, o životě praktickém, v příští pak hodině odkryji obtíže a nesnáze, které se v životě skutečném naskytují. Pročež dovozte mi, bych dnes zdržel se jen při učení pouhém, které žádá, by manželství bylo nerozlučitelné. Pánové, zákon není skutek, skutek a čin má býti obrazem zákona, má býti dle zákona; zákon vládne nad skutky jako pohyb a klid vládne věcmi. Nuže dobře, mudrc, kterýž chce působiti na věci, musí znáti zákony, které věcmi dle jejich přirozenosti ovládají, a tak zákonodárce, který chce zdokonaliti národ, musí znáti zákony, kterým společnost lidská již od své přirozenosti podřízena jest. A tak měli by si vzpomenouti i všichni, kteří chtějí zkoumati manželství, na to, co žádá manželství již samo sebou, dle své přirozené povahy, dle zákona přirozeného.] —

Nerozlučitelnost manželství žádá právo přirozené. Pánové, pro dítě jest výchova a vzdělání též nutností a požadavkem práva přirozeného, protože již přirozenost dítěte vyžaduje: by jeho rozum se zdokonalil, by jeho srdce se zdokonalilo, by nezůstalo nedokonalým. Nuže i stav manželský, by nezůstal nedokonalým, aby byl dokonalým svazkem, musí býti nerozlučtelným; poznali jsme tři části v manželství: spojení dvou osob, v němž pozůstává, jeho příčinu a účel!

B) I. Spojení manželské vyžaduje nerozlučitelnost. Spojení jest dokonalým, úplným, celým, bez podmínky, bez výjimky jen tenkrát, je-li nerozlučtelným; může-li se rozloučiti, může-li se tak omeziti s té neb oné strany, není více spojením úplným a celým, spojením bez hranic.

Svazek manželský musí býti spojením úplným mezi mužem a ženou. Neboť má za předmět část nejvyšší a nejhlubší v životě lidském: osobu. Osoba vládne vším, tělem, které jest její částí, schopnostmi více méně na těle závislými: obrazotvorností, vášněmi, kterým poroučí, svobodnou vůlí, kterou si volí, rozumem, dle něhož soudí. — Manželství jest spojením, které jest nejvíce hluboké a nejvíce obsáhlé: spojuje dvě bytosti v jednu, kde všechno má býti na příště za jedno: záměry, myšlenky, ctnosti, zármutky i radosti, zkoušky i naděje, nic není vyjmuto: jejich těla, jejich

přednosti musí žít jediný život, dle slov knihy Mojžíšovy: »a budou dva v jednom těle«. A v tom se liší ode všech ostatních svazků: i od svazků mravních, jichž základem jest vzájemný soulad, jako v přátelství, i od svazků (smluv) obyčejných, které jednájí o všelijakých věcech prodejných.

Ovšem i duše spojují se v osobách, a proto manželství jako vznešené přátelství mezi mužem a ženou, má všechny vlastnosti důvěrného přátelství mezi bytostmi rozumnými. Rozdíl však zde jest. Přátelství jest souladný vztah mezi povahou, mezi city, mezi dušemi; avšak přátelství není vztahem též ústrojí tělesného, jichž účelem jest vývoj duší; ano, takový vztah nejen že není potřebným, ale byl by i škodlivým. V manželství jest a musí býti i tento vztah, ovšem za účelem vyšším. Zde spojuje se muž a žena v celé své bytosti: v části vyšší, duši, v části nižší, v tělo. Svazek manželský vztahuje se tedy na obě části bytosti lidské: na celého člověka. Spojení jest úplné, bez výjimky, bez mezí, bez hranic i co do objemu zasahuje všechno, i co do času: jest nerozlučitelným! Tak vyžaduje naše přirozenost, pochopí-li se dobře! A tu právě jest mně líto, že lidé zapomínají na veliké zákony, které mají vládnouti v naší křehké přirozenosti! Avšak, pochybí-li kdo, přestane již zákon? přestoupí-li kdo právo, přestává již tím veškeré právo? Nepotvrzuje spíše výjimka celé pravidlo?

Popatřte nyní výše, pánové, pochopte velkolepý záměr boží ve všem. Jedna myšlenka vládne ve vesmíru: jednota. Nejsme toliko množstvím, nýbrž množstvím spořádaným. Nuže, Tvůrce tohoto množství chtěl, by byla i v něm jednota; jednota měla býti v množství, a proto, když první množství povstalo, musilo míti jednotu ve svém vývinu. V jeho vývoji musila býti jednota, a proto první již spojení, v němž povstává množství, rodina, spojení mezi otcem a matkou, musí býti jedno, celistvé, bez podmínky. »Ale,« řekne někdo, »tato jednota není všude.« Avšak všude aspoň má býti! a ještě jednou dnes pravím, že mluvím dnes o tom, co má býti. Napřed ustanovme přesně učení. A tak vidíme, že dokud svazek manželský není spojením úplným a celistvým, tu není žádným manželstvím, nazývejte jej, jak chcete, avšak jména manželství nezaslужuje.

II. a) Jaký účel má manželství?

Cílem stavu manželského jest osoba lidská: dítě.

Tážete se: Proč dítě žádá nerozlučitelnost mezi otcem a matkou? Odpovídám: Dovoluje vztah mezi dítětem a rodiči, aby nějaká moc pozemská ať lidská, ať božská mohla jej zničit? Může

nastati případ, může přijmouti dítě důvod, který by zabránil jeho vztahu k otci a matce, k rodičům? Tento vztah může býti zrušen? Může či nemůže? Volám zde hlasem velikým, abych ohlas našel ve vašich útrobách.

Znám obtíže; může se státi ve společnosti, že se nepochopí svazek muže a ženy, že se neuzná jeho povaha vážná a vznešená. A tu, přijde-li člověk a jim řekne, člověk, který zná význam hluboký tohoto svazku: »Spojení toto jest z kovu, který se neruší,« tu může nalézt zabeďněné hlavy, které i tu k jeho slovu ničeho neodpoví; tak velice jsou lidé často lhostejni ke všemu: tu mluví člověk jako na poušti vyprahlé, prázdné. Nutno, aby hlas lidský našel ohlasu; pakli nenalezne, zavzní svojí silou, avšak bez účinku vrací se k řečníku zpět. Má i hlas můj u vás nalézt souhlas? Až posud, kdy jsem mluvil o vztahu muže a ženy, zdálo se mi, že jsem na poušti. Nic se ve vás nehnulo: byli jste hluchí a slepí, neodpověděli jste, mluvil jsem ke zdím, ke sloupům kostela.

Avšak nyní, kdy promluví o vztahu dítěte k otci a matce, tu jsem jist, pánové, že mne vyslechnete. Vždyť se jedná o předmět, který přesahuje vaše vášně, přesahuje vaši bídu, převyšuje vaše slabosti, převyšuje tělo, který vede ke trůnu Boha, jenž sám stal se věčným otcem člověka. Jedná se o předmět, který vás povznese. A pak nezrušíte nikdy tento svazek. — Otče, pobouřím tě, mluvím-li o tvém synu; matko, rozpláči tě, mluvím-li o tvé dceři; vlastenci, vynutím vám slzy, budu-li mluvit o synech, kteří zemřeli za vlast. Vaše útroby neubrání se nevypravitelnému pohnutí, protože otec a matka nemohou více zneuznati plodu své rodiny, protože vlast nemůže zapomenouti svých synů.

Pravil jsem: vztah mezi dítětem, otcem a matkou nesmí býti přetrhán. Již spojení otce a matky jest nerozlučitelným; proč by nemělo býti nerozlučitelným spojení mezi dítětem a rodiči? Jsou zde tři výrazy: dítě, otec a matka, avšak ve skutečnosti jsou toliko dva, neboť dítě jest v témž spojení s otcem a s matkou, ne tedy v různém spojení, nýbrž v jednom a v témž spojení se svými rodiči; jak by otec a matka byli jen jednou bytostí, jeho původcem, živitelem a vychovatelem. Dítě tedy žádá, by otec a matka byli jedno; nepřeje si tedy svoji matku s nějakým jiným, druhým mužem, ani svého otce s nějakou jinou, druhou ženou, nýbrž chce svého otce a svoji vlastní matku. Mohl by tedy někdo odvážit se a mluvit o rozlučitelnosti manželství, vidí-li nerozlučit-

nost nutnou tohoto poměru rodičů k dětem a dětí k rodičům? Tot by musilo býti přímo proti přirozenosti!

V okamžiku žití, kdy dítě spatří svého otce po jedné straně a svoji matku po druhé, bude mravně chráněno, bude v bezpečí. Nepochopí nikdy převrácené nápady; bude vždy ze všech sil všemi prostředky volati proti domněnkám protipřirozeným. — Dítě se ohradí, otče, proti tvé slabosti, proti tvým vášním! Dítě se ohradí, matko, proti tvé zmalátnělosti, proti tvému klesání; vaše dítě bude vaším soudcem. »Ó vy rodiče, kteří jste mne přivedli na svět a kteří jste nechtěli snášeti břímě života dohromady, kteří jste mysleli, že vám lze roztrhati stav manželský, otče a matko, já jsem svědkem proti vám!« — Dítě má pravdu, tak tomu chce přirozenost, tak tomu chce Bůh sám! Vaše slabosti nerozhodují ničeho! Pojednou zde slyším otce a matku, kteří mi praví: »Nemůžeme více, jleme tedy každý na svou stranu!« Odpovídám hned: Nikoli, tak nesmí se státi! Dítě vás chce míti pohromadě, muži a ženo, otče a matko! Pomozte si navzájem! Dítě jest vaším pojátkem a toto pojitko jest nerozlučitelné! Nebo snad chtěli byste jíti, roztrhnouti tuto bytost a odnésti si každý polovičku? Předejdu ještě jiné vytáčky: »A což, není-li zde dítěte?« — »Není-li dítěte?« odpovídám: To jest ojedinělý případ. Když muž a žena uzavřeli svazek manželský, tu vždy jsou v naději, že budou míti děti, stav tento sám sebou svojí povahou má za cíl: děti. Proto může se státi, že nejsou děti, avšak aspoň naděje na potomstvo, možnost aspoň později na děti, poměr k možným dětem, ano tato možnost, v níž spočívá význam stavu manželského, ano i sám stav manželský vyžaduje otce a matku a nerozlučitelné jejich spojení.

b) Tím pak přišli jsme hned i k jinému bodu. Nemají-li manželé děti, tu jsou aspoň manželé sami. Avšak i pak vyžaduje svazek, který spojuje dva manžele, určitě a důrazně, aby byl nerozlučitelným. Zde, pánové, velmi rád pravím, že mám za spojence jednu třídu lidí, od které sotva byste čekali, že souhlasí s učením o nerozlučitelnosti manželské. Tím spíše se jich dovolávám, protože dnes jsou vám více známí a pak že jsem měl často příležitost je potírati. Jsou to lidé učení pozitivisté, lidé velmi prozíraví, zabývají-li se vědou pokusnou; slepí a neústupní, pozorují-li svět vyšší. Potírám je jako filosofy, schvaluji je, mluvím-li pouze o své vědě, tu jsou ve svém pravém působišti. Nuže i tito pozitivisté ne z důvodů vyšších, nýbrž pouze proto, že pozorují význam zákonů přirozených a vývoj jednotlivých bytostí, přimlouvají se

za nerozlučitelnost, a týmž způsobem chci vám svůj důkaz provést.

Proč jste se navzájem sloučili?

Spojili jste se na začátku, abyste se navzájem mravně vzdělali, zdokonalili a jeden druhého doplnili. Člověk má svoji zvláštní cestu; na počátku jest sobeckým, žije v sobě, žije pro sebe, žije dle sebe, sebe vyhledává všude. Jeho vzdělání spočívá v tom, že přijímá v sebe a odkládá ze sebe dlouhým cvičením, učí se ctností, odkládá nectnosti, učí se bližnímu dobře činiti, sobě pak odříkati. Jeho zdokonalení záleží v tom, že sám snáší a trpí, druhým pak dobře činí a prospívá. Nuže, manželství bylo nejprve zřízeno Bohem, aby dvě bytosti navzájem na jevo dávaly ctnost a získávaly na ctnosti, v pocitu nezištném, jakým jest přilnulost, láska. Nuže myslíte, pánové, že když se budou množiti svazky, když poběhnou jeden od druhého, v bouřích dle libovůle, po první bolesti, tu že bude dosažen úmysl Prozřetelnosti, by se v mravnosti, v snášení, v oběti cvičili? Právě naopak. Tím právě, že následují za sebou zkoušky ve stavu manželském, člověk se zdokonaluje, zapomíná brzy na sebe sama. Na počátku jest rozhodnut, miluje. Neví dobře ani proč; avšak to nevadí, sám chvátá, kam jej láska unáší. Jistě mísí se i sobectví do zápalu jeho srdce. Často vytvoří si sám předmět své lásky a tak miluje vlastně sebe sama a nepozoruje ani, kterak se klame. Avšak vizte! Pomalu láska první chladne a vadne, jako květina, když ji slunce připálilo. Objevují se nedostatky bytosti milované, vlastní smyšlenky mizí, na jich místě povstává skutečnost, po snu nastává procitnutí. Tak se namáháš, muži, bys udržel si svoji družku, a ty, ženo, vidíš, že život dvou jest rovněž drsným, že manžel není pouze hlavou, ale ukrutníkem a vládcem se železným jhem. Oba dva cítíte tíhu pout a ve své netrpělivosti zvoláte: Jak mohlo se naše spojení státi tak těžkým, jako koule pro zločince? Jindy zase byl to vánek radostné příchylnosti a mezi tím hle, vítr, bouře. Tu bylo štěstí, dnes zde zkouška. Jinde rozkvetlo jaro. Vánek libý tak mile zde zavál! Matka se tak lichotila. Obzor zazávil tisícovým jasnem. V nadšení ponechána běhu svému lodička šťastná. Bože, jak krásnou byla budoucnost! — Tu jste jak děti. Blouznění dětské! Což jste ještě nikdy neslyšeli slova první knihy Mojžíšovy, že »had syčel též i v ráji s hrůzou?« Tak nestáváte se dokonalými. Ženo, až ucítíš, že jsi znavena, až křídla nebudou chtít větru dále se otvírati, tu okamžik přišel, kdy máš svoji lásku k muži na jevo dáti, kdy máš na sebe zapomenouti, neplakati, avšak sloužiti svému

muži, milovati muže svého, který ti činí zle; tu se máš pokořiti, na sebe zapomínati v oběti a v upírání si pro jiné. A ty, muži, který jsi viděl ve své ženě jenom bytost k tomu určenou, by tě opěvovala každé ráno a každý večer, až počneš pozorovati, že žena jest hroznou bytostí, že jest daleko za svou něžností, za svými vнадami; tu začneš pozorovati, že skutečnost není jako by si kdo myslil; tu přišla hodina, kdy zapomínaje na sebe sama, máš sloužiti druhému, osobě tobě milé, tu ukázati svoji lásku k ženě, která má třeba odporné vlastnosti, o nichž jsi ani zdání neměl. Možná, že se zarazíš, avšak pracuje a pečuje o všechno, jistě prospěješ sobě i jí. Tak dospějete k dokonalosti!

A v pravdě divím se, pánové, že toto učení prozřetelné neproniklo hlouběji do útrob společnosti. Máme často jen hrubý rozum, který se váže jen na to tělo, plný smyslnosti, máme srdce křehká, která jsou již od počátku plna sobectví, kdežto jsme schopni, bychom oplývali všemi ctnostmi. Nesmíme se u tak žalostných počátků zdržeti. Vzhůru máme spěti k dokonalosti, ke vznešené nezištnosti, na výši rozumu, který se neváže na tělo, na výši srdce neohroženého, které nepočítá napřed má-li něco obětovati a darovati. Zde tedy spočívá naše vyšší vzdělání, naše výchova, která nás vede vzhůru, k dokonalosti. Tak máme pečovati o vývoj člověka, o vývoj dokonalosti, tak tomu chce přirozený zákon vývoje. A proto jsme podřízení přísnému zákonu nerozlučitelnosti.

c) Ano i zákon lidskosti vede nás k témuž cíli. Co chce lidstvo, jehož jsme syny? Mluvím zde o člověku, pánové, a proto i vy mně vše dosvědčíte. — Nemluvím též ve jménu náboženství, k tomu přijdu později, nýbrž ve jménu prozřetelnosti lidské. Táží se těch, kteří nesmýšlí stejně se mnou, proč jsme všichni na zemi, ať jest jakékoli naše náboženství, vzdělání, ať jakákoli vlast? Abychom založili rozsáhlou jednu rodinu lidskou! Vězte: začínáme pomalu, pomalu šíříme se na zemi jak hvězdičky se objevují na rozsáhlé báni nebeské, jedna po druhé. Avšak i při tom, když se množíme, máme býti spojeni! Země není pro nás poušť, kde by lidé jak divá zvířata se navzájem potírali, nýbrž jest rodinným krbem, kde všichni máme žíti a se milovati.

Abychom však sjednotili národ s národem, pokolení s pokolením, kde musíme začít? Musíme nejprve spojití muže a ženu, první to společnost, a chtěl li by kdo tuto první společnost zrušiti, ji zničiti, ji rozdělit z libovůle, ze slabosti, z vášně, z prospěchu, aneb z jakékoli příčiny, jak chcete pak zachovati jednotu rodiny?

Není-li otec a matka pohromadě, jak mohou býti děti? Vezme-li si matka dcery, a muž syny, nebude rodina podobna hnízdu, které roznáší kamkoli vítr. A roztrhají-li se jednotlivé rodiny, nebudou se nenáviděti, nezůstanou v nepřátelství, v nelásce, pro které jistě se rozešly? Synové zdědí po otci hněv a zlost, dcery po matce mstivost a nevraživost, muž odnese si zlost na svoji manželku, a žena při nejmenším pomstychtivost. Hněv vede k bouři, mstivost k nepřátelství často nesmířitelnému. A tak po jednotě, po vzájemné lásce v lidstvu jest veta. My však chceme, ano musíme chtíti lásku v lidstvu, jednotu všech; tak žádá cit v srdci našem, tak žádá právo přirozené. A proto musíme chtíti i jednotu, čili nerozlučitelnost rodiny. Jako povaha lidstva, čili právo přirozené žádá jednotu a lásku, tak i nutno, by rodina byla jedna, nerozlučitelná. Tak žádá právo přirozené, povaha lidstva. Lásku a jednotu chce lidstvo na celé zemi, pod celým nebem. Ano, pod nebem. Setřesme tíhu, která nás k zemi poutá, a pronikněme tam, kde vládne zákon boží! Země jest podrobena rozličným osudům, které si navzájem odporují a nás často ničí. Nebesa však povyšují duši do souladu vyššího, kde se nám objeví vznešený sbor velebicí v jednotě lásky Toho, kterýž jim otevřel toto místo vznešené a slavné.

III. Zbývá mi, bych se dotekl posledního bodu, možná nejnežnějšího, jistě však nejsilnějšího. Jaká pohnutka má vésti muže a ženu do stavu manželského? Řeknu vám to sice velmi vážně, avšak jednoduše a jasně. Jako kněz, nemohu ani jmenovati před Bohem nějakou přichylnost, nějakou lásku. Všichni jsme však děti, všichni máme otce a matku. Mluvím-li tedy o lásce, tu myslím na lásku svého otce a své matky. Pohorší-li se tu někdo, pak jest to znamením, že má špatné srdce. Neboť nač bychom se měli horšiti nad velikými city, které vládnou v lidstvu? Co jest velikým, vznešeným, jest též čistým. Jednou však z největších věcí a tedy i z nejčistších z největších jest láska otce a matky. A měli-li bychom se kořiti některé věci lidské, tu, pánové, nebyl by to prach nějakého veleducha, který bych celoval, ne, nýbrž bylo by to srdce mateřské. Jsme dětmi této vyšší, čistší lásky. A slyšíte-li muže poctivého a upřímného, kterak mluví s nadšením, se zápalem, slyšíte-li básníka, kterak skládá stkvělé verše, které dojímají celé pokolení, slyšíte-li člověka, kterak brání spravedlnost, hájí pravdu a vidíme-li jeho zápal a nadšení, které v srdci s těžší se dá udržeti, tu zvoláte: hle, toť ozvěnou dalekou lásky, zápalu a nadšení, po otci a po matce. Ano, pánové, toť vítězným zjevem Tvůrce na zemi. Avšak, tážete se, proč mluvím s tímto důrazem? Proč? Vizte!

Ukážu-li vám, že láska otce a matky jest pevnou, nerozlučitelnou, co z toho následuje? Že i jejich spojení, jejich stav jest nerozlučitelným, že manželství jest nerozlučitelným. Nuže, láska muže a ženy, láska, která činí otce a matku, jest láskou, která nedá se ničím zpřetrhati. Pravím ještě jednou, že mluvím o ideálu, o vzorné lásce, o lásce, jakou má býti. Řeknete: »Avšak takových vzorů ve světě není.« — »Vzorů není ve světě? Klamete se. Vzor takový jest jako holubice varše Noemově. Vzorná taková láska jest jako ptáče nebeské: položí někdy nohu na zemi jako na skalinu, která vyčnívá nad vlnami, zadrží se tu a běže s sebou ratořest olivy a zanáší ji do naší smutné archy. Vzorná láska. Jest někdo zde, kdo ji nenalezl aspoň na okamžik? Nezachvěla srdcem všech mladých dcer? A nepřivedla mladíka do radosti, do zpěvu? Taž se, počítej své dny! Jsi snad již přes dvacet let a snad již ozvala se tato vzorná láska i v srdci tvém. A vy, kteří máte šediny, kteří jste již zakusili sněhu a bouře, nepocítili jste nikdy aspoň jednou uprostřed vřavy jako vánek, který vězně ovívá uprostřed černých chmur, při nichž létají blesky?

Dosvědčuji vám, že jsme vzornou lásku spatřili všichni, seznali jsme její lesk. Byla hodina, kdy vás zaslepila, a tou hodinou byla doba, kdy jste milovali. Tehda, jak víte, uzavřeli jste u oltáře svazek manželský. Tu jste milovali zcela, bez míry, milovali jste pro tento čas i pro věčnost, milovali jste pro zemi, milovali jste též pro nebe a pro vždy. Láska buď jest věčnou, nebo není; věčnou musí býti dle přání, dle práva, dle povahy lásky samé; tak si přejí milující, k tomuto rozhodnutí mají právo. A tu se vás táží: proč neb ve jménu koho mohl by člověk v okamžiku úpadku, sobectví, slabosti a vášně se odvážit a jednati proti vzpomínce na okamžik lásky, která mu dostačiti měla pro život i pro věčnost? Jak může se odvážit a říci: Byl jsem hloupým, dal jsem se oklamati, byl jsem dítětem? Ve jménu své dospělosti, ve jménu svých třiceti let tu pošlapu nohama, roztrhám tento svazek, protože byl uzavřen, aby byl něčím větším, světějším na zemi, aby byl veskrz něčím vyšším, aby trval. Avšak budu již mlčeti. Mladé dívky, mluvte, pánové, sdělte se mnou své pohnutí. Ponechám to vašim srdcím, by vydala výkřik, ve své kráse, ve své výmluvnosti, slovo o lásce věčné. Láska věčná. Ne, pánové, vy ji ne-zradíte!

C) A tak stav manželský dle svého práva přirozeného obsahuje v sobě tři body: působí spojení úplné mezi mužem a ženou, má trojí účel: dítě, vzdělání muže a ženy, jednotu pokolení lidského

a má v sobě základ nejvyšší, lásku. Úplné spojení vyžaduje, že manželství musí býti nerozlučitelné, cíl stavu manželského vyžaduje nerozlučitelnost, ano příčina, která vede lid do manželství, vyžaduje nerozlučitelnost. Vizte, pánové, nerozlučitelnost vyžaduje již věc sama, právo přirozené.

Vím, že proti mne povede se spousta rozličných nesnází, a právě proto zvů vás k příští řeči, kde uvidíme nerozlučitelnost ve skutečném životě, v dějinách.

Seznali jsme učení a víme nyní, že láska vyžaduje nerozlučitelnost manželství. Příště uvidíme lidstvo před tímto mocným zákonem. Spatříme pokolení lidské dle svých tříd, ty, kteří chtěli se rozloučiti, ty, kteří hrdinsky jako rekové nerozlučitelnost hájili, dle ní žili, ty, kteří podlehli slabým svým vášním, a ty, kteří nad nimi vládli, ty, kteří podřídili svoji lidskou přirozenost v tělesných nárůživostech, a ty, kteří povznesli svého ducha vzhůru nad tuto hroudu zemskou — a pak, pánové, dovolte mi, bych vás vyzval slovy Mojžíše, které praví při jiné příležitosti: Předložil jsem vám požehnání i zlořečení, život i smrt. Vyvoltež tedy život sobě i potomkům svým!

III.

Nerozlučnost a dějiny.

Pánové! Nerozlučitelný svazek manželský odpovídá právu přirozenému. Tak jsem vám dokázal minule. — »Ovšem,« řekne mi někdo z vás, »dokázal jste, avšak jen v učení, theorii a to uznáváme též: učení o nerozlučitelnosti manželské jest vznešené, jest zákonem, o němž žádná šlechetná duše neodváží se pochybovati. Avšak něco jiného jest život skutečný. Takové učení jest pro anděly, my jsme však jen lidé, jest sněním, my jsme však ve skutečnosti; zde nelze poroučeti dle snů, nýbrž zde nutno počítati se skutečným životem; takové učení lze psáti ovšem v knihách mravních pro ty, kteří mají rádi pěkná učení: zde nutno míti na zřeteli věci skutečné!« Tak volají někteří. Jiní zase dí: »Připouštíme, ať se odporoučí nerozlučitelnost v knihách, ať ji hájí řečník křesťanský; avšak zákonodárce, jenž má lidi vésti, musí ve své zákonodárné moci zřetel vzíti na skutečnost, musí se vzdáti této nadlidské dokonalosti, musí vzíti za vděk i zákony méně vznešenými, jen když zákony zamezují zlo a neubírají odvahy slabším, těm, kteří nemohou dosáhnouti tak vznešeného cíle! A proto musí se zřící nerozlučitelnosti a pomoci i těm, kteří nechtějí

v nerozlučitelném manželství býti.« Hle, pánové toť námitka v celé své síle! Chcete, abych se hájil? Nechci se jen brániti proti svým nepřátelům, nýbrž chci je přemoci, chci si je úplně získati, nechci pouze říci: život skutečný dovoluje, by manželství bylo nerozlučitelé, nýbrž chci vám dokázati, že život skutečný žádá by manželství bylo nerozlučitelným!

A) Otevřme knihy dějin, projděme skutečný život, zkoumejme svazky manželské a vizme, kterak manželství ve skutečnosti se jeví a tu nalezneme, že lidé v nerozlučitelnosti žili a žijí, že nerozlučitelnost velmi účinně na život lidský působí. Ano shledáme, že nerozlučitelnost svazku manželského jest skutkem nesmírné důležitosti ve vývoji pokolení lidského; pokud lidé ji zachovávají, tu povznášejí se ve své přirozenosti, jestli ji přestupují, tu klesají na stupeň zvířat, a proto nerozlučitelnost nejen možnou, nýbrž velmi nutnou jest.

B) Popatřme-li nyní mezi národy vzdělané, národy, kteří žijí dle rozumu a dle své vzdělané vůle, národy, kteří nepoklesli; tu nalézáme země, které ve svůj zákoník přijaly nerozlučitelnost, země, které vidíce zkázu a zhoubu, děsné následky rozlučitelnosti, odstranily ji, odhodily návrhy jim učiněné na rozluky jako: Kanada, Itálie, Dánsko a jak v nové době se o to pokusí asi Severní státy americké. Popatřme-li do zákonů, které si jednotlivá náboženství učinila, tu nalézáme i mezi protestanty rozličná vyznání, která hájí nerozlučitelnost. A nad nimi stojí náboženství Bohočinovkem zjevené, náboženství, jehož cílem jest vzdělanost, na základě lásky, pokrok nad tuto hroudu pozemskou, povznesení přirozenosti lidské, zdokonalení rozumu, a svobodné vůle; náboženství, které svým počátkem, cílem, směrem ukazuje na svého původce, Tvůce a Pána celé přírody i přirozenosti lidské, náboženství křesťanské! Církev katolická nikdy nesměla se odvážiti zapomenouti na svoji těžkou povinnost, hájiti nerozlučitelnost manželskou, základní to kámen rodiny a celé společnosti. Že manželství, bylo-li jednou skutečně uzavřeno, nemůže býti rozloučeno, jest jedním z předních učení křesťanství. Ovšem musí manželství býti skutečně uzavřeno, a tu právě církev katolická mocí, kterou jí dal její zakladatel, by bděla nad svatými svátostmi, má zkoumati a stanoviti podmínky, kdy a jak nutno svátost stavu manželského čili manželství uzavřít, aby bylo platné. Rovněž musí míti též dle toho i právo rozhodovati, zda v tom či v onom případě podmínky vyplněny byly. A tu právě může se státi, že církev zkoumajíc některý svazek, shledá, že nějaká

podmínka chyběla, že zde byla nějaká překážka, pro kterou manželství platně a skutečně uzavřít se nemohlo; takový svazek jest neplatný; manželství hned od počátku nebylo! Jestliže však bylo správně, platně uzavřeno, bylo-li tedy platné, skutečné manželství hned od počátku, tu žádná moc na světě není s to, je roztrhati. To dohromady tedy zaměňovati nesmíme. Křesťan jest ovšem svobodným, svobodně rozhodne se pro stav manželský, avšak když jej již na se vzal, tu má také tak jednati a slíbenou přísahu zachovati.

V takovém stavu nalézáme dnes nerozlučitelnost manželskou.

I. Jest zde však ještě jiný, mocný činitel, kterého žádný nemůže popřít, jestliže nechce zapřít svoji vlastní přirozenost. Který člověk by neměl svého svědomí? Ano, protože jsme lidmi, máme rozum a svědomí. A proto můžeme rozumem svým souditi o věcech lidských a vůlí svojí se rozhodnouti jak nám rozum a svědomí velí! A hle, zde právě ve svědomí jsou zákony vepsány, zákony nezvratné, zákony přirozené! V této veliké knize zákonů nalézáme též zákon, jenž nám hlásá nerozlučitelnost manželství! A pánové, tu právě jsou vynikající mužové, kteří neohlížejí se na zákon občanský neb náboženský a volají: »Již dle zákona přirozeného, dle hlasu svědomí jest manželství nerozlučitelné; žádný zákon však nemá právo měniti přirozenost samu, nýbrž naopak má se jí přizpůsobiti.« A vskutku, pánové, již v minulosti nalézáme slavné obhájce.

a) Začínám, pánové, v době, kdy se nejprve objevuje člověk na zemi. První muž má toliko jednu ženu a žena má toliko jednoho muže! První pár lidí objevuje nám v celém svém významu nerozlučitelné spojení muže a ženy; ano on má býti vzorem a počátkem všech ostatních svazků manželských... všechna manželství mají též důležitý účel a též posvátný význam. A Kristus Pán sám opakoval: »Od počátku stvoření muže a ženu učinil Bůh.« Marek 10, 1.—12. Bůh je spojil u své přítomnosti; sloučili se ve své lásce v první rodinu!

Nerozlučitelnost tato byla již od počátku i u starých národů v prvních dobách! Ano u starých národů nalézáme v zákonodárství i nerozlučitelnost manželskou. Chcete důkazy? Ovšem zachovaly se nám jenom stopy z prastarých dob; přece však můžeme i tu poznati vznešenost i tehdejších století. Máme zákony Manouovi v Indii z prvotních dob: Slyšte slova, jež se nalézají v těchto zákonech, které lze porovnávat se zákony 12 desek pro jejich jasnost a velebnost: »Muž a žena činí toliko jen jednu

osobu. Uplný muž sestává ze tří: ze sebe, z ženy a z dítěte. A žena jest společnicí muže pro život i pro smrt.« — Chápete, pánové? Manželství jest nerozlučitelné na život i na smrt. — Že vdova žije v sebezapírání (umrtvování) svého těla, že ona se živí z čistých plodů, květů a kořenek; že nikdy — slyšíte, ženy, — že nikdy žena, zemře-li její muž — nikdy se neodváží vysloviti jméno jiného muže. — Zákon nesmírné důležitosti. Dokazuje nám, že manželství bylo nerozlučitelné až do smrti; avšak postupuje ještě mnohem dále, a tu zavazuje ženu, by i po smrti ještě zůstala muži věrnou; tím stává se ovšem ukrutným; avšak ukrutnost neschvaluje křesťanství, nýbrž odsuzuje. A tak, když muži zesnuli, víte co učinily ženy? Nemohly snést dále tak velikého zákonu, který přesahal jejich síly. A tak zoufajíce se zapálily se na hranicích a zemřely. Jistě nemohu schvalovati takovou šílenost, tuto samovraždu. A přece těžko se ubrániti, abychom nežasli nad těmito vdovami, živými to hranicemi, při činu, který zakazuje i chladný rozum i víra. Obrazotvornost zděšena ustupuje před ukrutnými zákony, které kážou samovraždu, místo aby zde přikázaly pouze, by vdovy žily ctnostně, zdrželivě.

Pánové! tak shledáváme v prastarém věku; a odtud přicházíme ke vzdělaným národům pohanským; odtud povstaly rozsáhlé říše Indů, mocné vlády v Egyptě, statná rodina čínská, stateční národové perští; odtud vyšel také na svém pochodu národ židovský, národ Prozřetelností vyvolený, by z něho přišel Spasitel — až přijdeme k pohanům nám bližším, do krásného Řecka a do Říma činného a výbojného, odtud též sestoupíme až k nejzazším koncům k národům divokým, k hordám, které mizí na ostrůvcích atd., a do celého světa. Co zde vidíme? Co nás překvapí? Národové poklesli, mravnost upadala, manželství se rozlučovalo, nastalo otrocké mnohoženství. Ano, tu panuje mnohoženství současné a úplné bez všelikého odporu!

Římané, pánové, byli mnohem smělejší a odvážnější než Řekové, měli smysl pro moc, kdežto Řekové pro pěknou tvář a podobu; Římané byli pro vládu jak učinění, kdežto Řekové opěvali raději lásku. Řekové byli syny jemnocitné Jonie, kdežto Římané ukazovali všude svoji hrubou povahu, jak by byli odkojeni jako Romulus a Remus vlčicí. A tak i Řekové dle způsobu vychodního upadli do všech nepořádků, které strhly s sebou i nerozlučitelnost manželskou. Římané však, národ rozhodné to povahy, vůdcové světa, ve svém prastarém zákonodárství pojednávají o manželství tak, že dle smyslu aspoň plní ono slovo, které pak církev kato-

lická vyřkla — nerozlučitelnost, neboť u nich nalézáme dva paragrafy: »Každá smlouva společenská, kterou nelze vypovědět, jest nemravná; jediné a pouze od tohoto ustanovení vyňato jest manželství: neboť manželství jest uzavřeno aspoň mlčky se vzájemným dohodnutím, že je bude vázati pro život.«*)

A tak mohl Dionys Halikarnaský ustanovení zákona Romulova: »manželka, která dle svatého zákona s mužem spojena jest, má s ním všecken majetek a všechny oběti míti společny,« líčiti jako přirozený projev nezkažené povahy člověka; mohl s chloubou poukázati, že 520 let nebylo od Romulových časů ani jednoho rozloučeného manželství.

Pánové, zde slyšte dějiny! Slyšte a uvažujte všichni, kteří máte vésti lid!

Přicházím nyní, bych vám krátce nastínil následující dobu až k poslední stránce dějin, k národům moderním.

b) Co tu vidíme? Pokud byl národům zákon náboženský i zákonem občanským, pokud národové žili dle náboženství, tu ovšem nebylo ani stopy o rozluce manželské u národů, kteří tvoří křesťanstvo. Můžeme sice seznati bez pochyby chyby toho aneb onoho národa, avšak nemožno duši upřímné, aby nevelebila jejich rytířské vlastnosti! Takový poměr trval mnohá století, avšak jakmile nastal boj proti tomuto poměru, reforma, boj proti církvi a jejím zákonům, boj proti auktoritě, vážnosti církevní, tu též rozluka vkročila mezi moderní národy.

Vstoupila do Anglie v XVI. století; a vte, kterak? Skrze cizoložníka, krále Jindřicha VIII. Králi zalíbila se dvorní dáma; tu si chtěl vzíti a svoji manželku vyhnati; papež nemohl k tomu svoliti. A tak z krále, »obránce víry«, jak byl totiž dříve pape-

*) Tak dokládala i slečna Kamilla Theimer na schůzích spolku »kulturně politické společnosti« a spolku »Rozvedených« ve Vídni od 27. ledna až do 24. února 1905, proti návrhu, totiž že manželství možno rozloučiti, protože jest smlouva; pravila: Manželství jest v první instanci občanská smlouva (!), avšak již staré římské právo má ve svém ustanovení, mohla-li bych tak říci, jako v zárodku, onu formuli, která v katolické církvi v článku o neomylnosti se vyjadřuje. Ve starém římském zákonodárství, mohu říci, že jsem velmi se znamenitými právníky o tom hovořila — jsou následující dva paragrafy: Každá společenská smlouva, která nemůže se vypovědět, jest neethická; jediné a pouze vyjmuta jest od tohoto ustanovení manželství; neboť manželství jest uzavřeno mlčky se vzájemným dohodnutím, že je váže »pro život«. (Magazin f. Apol. IV., str. 414.) — Ovšem manželství není smlouva, nýbrž uzavírá se smlouvou a jest tím, co ze smlouvy té pochází, vzájemné sloučení osob! Avšak i kdyby se vzalo jakožto smlouva, nemůže tedy přece býti rozlučitelným!

žem vyznamenán, stal se odpadlík, zuřivý nepřítel církve, hlava bludařů a obhájce slovem i skutkem cizoložství a rozluky manželské! Musím na to poukázati.

Rozluka zavládla v Německu: Víte kterak? Skrže odpadlíka! Byl to mnich Luther, který přisahal jako kněz a jako mnich, že se zříká všelikého manželství, a tu svedl jeptišku, která též jako on vázána byla slibem; zrušili sliby, zrušili přísahu, odpadli od víry, a Luther stává se zakladatelem bludařů a dovoluje rozluku manželskou, ano i hájí, že dovoleno vzíti si i více žen najednou!

Rozluka vnikla i do Ruska; aspoň v jednom případě: v případě cizoložství. Jakým způsobem? Odloučením se od církve katolické a slabostí kněžstva. Slabost kněžstva na Východě dala se k tomu strhnouti: a ti, kteří mají lid vésti, jestli sami klesnou, padnou hlouběji, jsou více vinni, než ti, které mají vésti.

Rozluka vnikla do Francie r. 1792 za doby revoluce; revoluční senát kázal Ludvíka XVI. popraviti, kněze pobít. V Paříži jen jich padlo na 300; dovolil rozluku manželskou, ano, dal ještě vypláceti jako úředníkům měsíční plat ženštinám, které páchaly veřejnou nemravnost, dával nevěstkám ukradené kláštery. *)

A nyní toho štěstí národů i našemu národu chtějí popřáti. A ptáme se po příčinách?

Není to ten dobrý český lid, nejsou to křesťané, neboť tito jako vždycky, žasnou také nyní, když vidí, jaká past se na křesťanské rodiny chystá. I zde vedle mnohých menších příčin možno pozorovati dvě příčiny: boj proti křesťanství. S heslem: »Pryč od Říma!« se jim nedaří, neboť konečně stará víra křesťanská se probudila, prohlédnuty léčky protináboženské a protinárodní; a proto začínají s novým heslem Lutherovým: »Rozdělujeme manžely.« Nejprve chtěli kněžím dávat ženy, ovšem nerozvíitelně, dnes ovšem volají opačně, rozvíitelně. Když tu však nepochodili, chtějí nyní osvobozovati muže od nemilovaných, upracovaných, udřených pro ně žen a osvobozovati ženy od starých, jim nemilých mužů; trhají děti od matky, děti od otce! Tak mají se trhají křesťané od Krista Pána, svého Spasitele.

Jest zde ještě druhá příčina: touha po užívání, vášnivá žádost některých, žítí snad po způsobu pohlavářů tureckých.

c) A dobrý, poctivý člověk měl by jim ještě k tomu pomáhati? Jsou to dva první zákony, které mu tak zakazují, jest to

*) Montalembert, »Mnich. Západu«. I. sv. CLXI.

hlas, kterýž mu velí, nepomáhati zlu, nýbrž naopak vším možným způsobem odpomáhati zlu. A které jsou to zákony? Hlas svědomí: zákon přirozený. Pravá láska chce býti pevnou, chce trvati stále; péče o vychování a vzdělání dítěte nutí nás, by rodiče zůstali pohromadě, by mohli stále až do smrti dětem radou i skutkem pomoci. Smlouva, kterou si určili, že vstupují ve svazek manželský, v němž budou navzájem o sebe pečovati, o sebe se starati, že se neopustí a jsou připraveni všechno snášeti, tato smlouva žádá, by se tedy milovali, by byli připraveni stále o sebe pečovati, by tedy zůstali pohromadě.

Všecky tyto podmínky jsou nutné k manželství; chybí-li jedna, není to více pravé manželství.

A tak manželství svou vlastní přirozeností, samo sebou musí býti nerozlučitelným. Avšak jest zde i výslovný druhý zákon, zákon boží, který zvěstoval Kristus Pán a který hájí jeho kněží. A hlas boží nám velí: »Každý, kdo propouští manželku svou a jinou pojímá, cizoloží, a kdo pojímá propuštěnou od muže, cizoloží.« Luk. XVI. 18. A tyto dva zákony jsou nezrušitelné; tyto dva zákony nutí každého v boj za nerozlučitelnost manželství.

Pánové, ukázal jsem vám, kterak nerozlučitelné manželství ve skutečnosti jest. Ti, kteří proti němu bojují, bojují nejprve proti zákonu božímu, jsou to odpadlíci od víry, bojují proti zákonu přirozenému, který nám velí, bychom mravně a ctnostně žili. Jdu však ještě dále a řeknu dále též ze skutečnosti, že vznešeným jest žíti nerozlučitelně, kdežto naopak, kdo nerozlučitelnost přestupuje, uvaluje na sebe těžké následky. Vizme blíže a pronikněme do jednotlivostí.

II. Lidstvo nalézá se mezi dvěma stranami, mezi dvěma krajními body: mezi stranou zvířat a mezi stranou čistých duchů. Nejsme zvířata, avšak máme tělo a jím zasaháme do tohoto světa tělesného; nejsme však taktéž andělé, pouzí duchové, máme však duši a jí zasaháme do bodu duchového. Tak máme rozum, svobodnou vůli, srdce krásu milující. Nuže, pánové, zkoumejme naše postavení, pátrajíce i po jednotlivcích i po národech! Když sestupujeme k bodu živočišnému, tu začíná vládnouti v nás tělo, hmota, kterou s sebou nosíme a která nás vždy obklopuje. Vládne-li však v nás část duchová, duše, a ta má zajisté v nás panovati, vše stoupá, jednáme dle rozumu, tu tělo jaksi též běže na se křídla, smyslnosti se podrobí vůli, ušlechtilý výraz tváře zvěstuje všem, že zde vládne duše.

a) Dle toho může i manželství na se vzítí buď část života nižšího, hmotného, aneb vyššího, duchového, může se přiblížiti buď k bodu živočišnému aneb k bodu duchovému. Přistoupí-li k živočišnému bodu, tu se přibližuje k životu zvířecímu, jestli k bodu duchovému, pokračuje v životě duchovním podle rozumu a své svobodné vůle.

Vizte, co se děje v životě zvířecím. Zvíře poznává, — neřeknu manželství, jež jest vznešený, posvátný svazek, před nímž mám velikou úctu, — zvíře nepoznává manželství, nýbrž pouze spojení živočišné. A v tomto spojení nalézáme tři zvláštní známky: jest dle pudu, zvíře nerozhoduje svobodně, jest slepé čili bez rozdílu, jedno zvíře běží ke druhému, nevybírá si, jest dočasné. Mezi zvířaty vše se dokonává v krátkém čase; zvířátko vyrostě a pak nepotřebuje ani jednoho ani druhého, nezná též nikoho, leč hrstky trávy, které mu slouží za potravu a stinné stromy, kde odpočívá.

Pánové, vládne i nad člověkem tento zákon? Nikterak, neboť člověk jest svobodným; když vstupuje v stav manželský, činí smlouvu, která má býti důkazem, že se každý dle svobodné vůle rozhoduje a dle své spravedlnosti zavazuje. Člověk jest též bytost rozumná: a proto při smlouvě dle rozumu svého volí si tu aneb onu osobu. A tak praví muž k určité ženě: »Já si tebe volím,« a žena odpovídá určitému muži: »Já si tebe za svého manžela беру.«

Ještě více: člověk může milovati; ano miluje bez míry, bez ohledu. A dle této své lásky rozhoduje se muž i žena k činu velikému, k činu, kde láska má býti stálou, pevnou, skutečně bez míry, která si navzájem pomáhá, která se podporuje, kdy jest třeba, která nezná obtíží, nesnází, která zvláště tu se jeví, když druhá strana potřebuje pomoci: ve stáří, v nemoci atd., která činí ze dvou jednu osobu. Konečně prvním cílem jejich spojení jest dítě. Dítě má býti nejen vyživeno, nýbrž i vychováno a vzděláno, má v rodičích viděti vzor a příklad lásky, vzor vzájemné pomoci, má býti stále vychováno, má mít své rodiče, k nimž by se mohlo i v pozdějším věku utíkat, je o radu a pomoc prositi. A proto nutno jedině, bychom opakovali: »Žena jest tvou společnicí na život a na smrt.« Rodiče tvořte stále jednu rodinu!

Pánové, vizte tyto dva směry: U zvířat jest poměr tento dle pudu, slepým a pouze na čas, u člověka rozum a vůle rozeznává a volí si osobu, láska je k sobě poutá a s ní se spojuje.

b) Nyní tedy, pánové, se táži, kam má spěti lidstvo, kam má spěti pokrok, zda dolů k nižším živočichům, či vzhůru k říši duchové, k vzdělanosti, k osvícenosti? A proto právě musí býti manželství nerozlučitelné. A při tom neodvolávám se na žádný zákon, ani na slova Tvůrce a Pána, nýbrž jedině, co chce naše přirozenost. Lidstvo může sloužiti věrně těmto svým zákonům aneb může i klesnouti a zákony tyto pošlapati. Chcete, abych vám naznačil tyto stupně, kteréž vedou dolů, k živočichům? První stupeň jest rozluka mírná, rozluka, která jest omezena všemi zákony; v případě jen tak výmínečném, kdy protivy na obou stranách jsou tak osudné, že není žádného jiného vyhnutí. Protože takový případ jest velmi řídký a tak, kdo ví, jestli po mnoha letech se uskuteční, proto žijí lidé, jakoby vůbec takové rozluky nebylo.

Sestupme níže; druhý stupeň jest, kdy rozluka jest volnou; tu závisí pouze od vzájemné vůle obou. »Muži, nechceš více ženu, která se ti více nehodí?« — »Ženo, nechceš více muže, který ti nevyhovuje?« »Ne.« — »Dobře tedy, rozejděme se.« Jest to manželství? Co jest to tedy? Jest to počátek mnohoženství, kde muž má mnoho žen ne sice najednou, nýbrž po sobě; pes též běhá od jednoho zvířete ke druhému. Někteří lidé, někteří národové upadli do této rozluky, ano někteří ustanovili ji i zákonem neohlížejíce se na nic. Co tomu však řekne společnost lidská? Tak nízko na stupeň pudu zvířecího přece sestoupiti nemůže. Vždyť vedeme život, který nám již nedovoluje, bychom sestoupili na stupeň hord divokých, anebo bychom se srazili v zástupy ovívané vzduchem nemravnosti z haremu. Takové sklesnutí jest již úplně zvířecím a po něm odváží se u nás toužiti? Vedle toho již jest jen mnohoženství současné, t. j. možnost míti více žen najednou. A jako žena dříve nebyla rovna muži, tak jen muž měl právo na více žen! Avšak nyní i žena domáhá se vším právem i rovných práv s mužem, úplné rovnosti a tak mohlo by se i mluvit o úplné rovnosti, o dokonalé rovnosti v tomto bodě!

Chcete však ještě dále jíti? Co zbývá pak nám? Nic jiného, než odstraniti vůbec smlouvu manželskou, celé manželství! Neb nač uzavíráti smlouvu? Proč? Žasnete? Nežasněte, neboť i již tento případ stal se skutkem! V Americe u jedné sekty začalo se hlásati: »Dítě jest synem neb dcerou matky, otec tedy nemá zde co mluvit.« Nač tedy třeba smlouvy? Jest to volná láska, jak jí vidíme mezi zvířaty! Avšak odpusťte mi, neboť vidím, že zde celé vaše nitro se bouří proti těmto dokladům. Vaše nitro, vaše otcovská péče

bude se vždy bouřiti proti takovým řečem! Vizte toť hlas, vašeho nitra, hlas vašeho svědomí, kterým mluví zákon přirozený.

C) Sem však dospívají ti, kteří chtějí poroučeti zákonu přirozenému, místo aby ho poslouchali, kteří útočí na nezrušitelnou rodinu, kteří mluví o zdokonalení rodiny a zatím potlačují hlavu otce v rodině, ničí celou rodinu. A proti této zkáze, proti této zhoubě se obracím, neb opustí-li se jednou výše, klesá se hloub a hlouběji . . . upadá se v zkázu. Ano, příroda sama člověka trestá: »Odchýlí-li se některý druh od svého přirozeného vývoje, tu příroda jak jest přísná ba tvrdá, vytvoří nemoc, aby zbloudilé zničila. V pohlavních nemocech lidských vidíme úmysl přírody nečisté lidstvo vyhubiti. Z dějin známe, jak celí národové i genialní jednotlivci opravdu zahynuli pohlavní nezřízeností.«*) A proto nutno vzhůru! Tam, kam nás přirozenost lidská nutí, k nerozvlčitelnosti manželské; tu se objevuje člověk v plné své důstojnosti lidské, ve svém zlatohlavu; dle svého rozumu, dle svobodné vůle, dle svého srdce. Rozum najde si osobu, vůle si volí a to srdce naplněné láskou věčnou si ji věčně poutá! Toť důstojnost lidská, a proto vzhůru, braňme a hajme aspoň co lidé důstojnost člověka, královskou jeho přirozenost ve světě, kterou vyniká, kterou vládne!

IV.

Důvody proti nerozlučitelnosti.

a) Pánové! Nerozlučitelnost manželská ve svém učení jest velmi jasná a tu nenalezli jsme též zcela žádných nesnází. Protivníci však řekli: Nerozlučitelnost sama o sobě jest ovšem pěkná, avšak v životě skutečném nelze dle ní žíti; zde zůstane pouze zbožným přáním! Odpověděl jsem již minule: dějiny nám dokazují, že není pouhým snem, pouze zbožným přáním, nýbrž že již od počátku člověčenstva ve světě byla a vidíme i u nás, že dle ní žijeme a to již od počátku, kdy jsme křesťanství přijali, již od IX. století, a také nám ani nenapadlo z manželství utíkat, věrnost rušiti, ani nám nenapadlo zaváděti nějakou rozluku; byli a jsou to však lidé nekřesťani a křesťani, kteří nekřesťanský, totiž nemravně žijí, kterým jedna a tatáž žena nestačí a proto chtějí se rozváděti. Při tom, pánové, otevřel jsem vám dějiny a dle nich ukázal jsem vám onen velikolepý zjev na pochodu lidstva, kterak pokolení lidské rostlo a vzrůstalo se, pokud zákon nerozlučitelnosti

*) Dr. A. Heim, prof. curyšský (Rozhledy).

co nejvíce zachovávalo a kterak klesalo, ano záhubě vstříc chvávalo, když jej přestupovalo. V učení o nerozlučitelnosti shoduje se tedy nejen zákon přirozený, nýbrž i boží, který nás zavazuje ve svědomí, i zákon občanský a společenský! Tu však najdu nové odpůrce, jak volají: »chcete toto nesnesitelné břímě uvaliti na pokolení lidské, na celou společnost? Proti tomu se vzpírá svoboda, spravedlnost a lidskost.« Každý zákon musí míti v úctě svobodu lidskou, kterou rozhodujeme se plniti zákony, musí odpovídati spravedlnosti, která jest základem zákona, musí chrániti lidstvo, které má zákony zachovávat. Odporuje-li nějaký zákon aspoň jednomu z těchto tří základů, tu nenalézám slova dostatečného, kterým bych jej zavrhl a odsoudil. To zajisté uznáte všichni; proč však to zde uvádím? Chci vám ukázati důvody protivníků v plné jejich síle, chci vám však též ukázati, jak důležitá jest dnešní řeč má.

Nuže, pánové, chci vám dokázati, že nerozlučitelnost manželská, kterouž jedině hájiti mohu jako rozumný člověk, jako kněz i jako občan — chci vám ukázati, že neničí a neuráží ani svobodu, ani spravedlnost, ani lidstvo; 1. neničí svobodu, nýbrž naopak, a) předpokládá, že člověk jest svobodou, b) chrání člověka, by proti svému svobodnému rozhodnutí nejednal; 2. neuráží spravedlnost, nýbrž naopak a) hájí právo každého, že může býti členem rodiny, b) žádá od člověka, co spravedlivě, k čemu totiž jeho síly stačí; 3. neuráží lidský cit, jak by nebrala ohled na slabost lidskou, nýbrž naopak a) sílí člověka, by neklesal ve slabostech, b) vede jej, by cvičil svoji trpělivost a lásku až k pravému hrdinství.

Přicházím hned k první otázce: Ničí a uráží nerozlučitelnost, svobodu?

»Ovšem,« odpoví někdo, »neboť váže člověka až do smrti. Zříkáte se tak své svobody, nemáte více naděje, že se budete moci rozloučiti; toť útokem na svobodu lidskou. Ano víte i jistě, že při své slabosti budete moci své povinnosti vždy plniti? Má se tedy člověk zříci své svobody, nevěda, co mu ztřešší den přinese? Smí přísahati věčnou lásku?«

a) Ovšem, pánové, když člověk jedná dle okamžité choutky, dle vášně, chvátá se zavřeným okem vpřed, neohlíží se na nic, neuvažuje zcela ničeho, dělá lehkovážné sliby, tu jedná špatně, tu jedná bez rozumu. Ano, taková svoboda není svobodou lidskou, svobodou, kterou má vésti rozum, nýbrž jest jen svobodou nesmyslnou a odsoudím ji vždycky, chtěla-li by se odvážiti ke kroku, k němuž nemá vůbec práva. Ovšem naše přirozenost jest slabá;

život jest velmi drsným, věčnost není naším údělem zde na zemi, kde jsme vydáni tolika nedostatkům, bídám, pohromám: muž i žena se mění: toť ovšem osudným. A přece byt by byl člověk sebe křehčím, sebe slabším, přece má v sobě něco, což jest mnohem větším než přítomnost, co jest trvalým, věčným. Člověk má v sobě vůli, kterou chce neb nechce, která sice jedná v okamžiku přítomném, avšak zavazuje se i pro budoucnost. Nevěříte? Tu zkoumejte se sami: při práci, při smlouvě, při zaměstnání svém: zavazujete se často do budoucna, zavazujete se svojí svobodnou vůlí. Kdo jest k tomu nejschopnějším? Kdo předvídá, kdo co nejdále prozírá a kdo se zavazuje jen tenkrát, když byl vše napřed prozkoumal, kdo má zrak otevřený, by viděl i do zítřejšího dne, do budoucí doby; jistě takový člověk jest dosti silným, by se zavázal, by se připravil na věci, které ještě nejsou. Ano, pánové, člověk jest prozíravým a pak má svoji svobodnou vůli, kterou může se k něčemu zavázati, upoutati, násilně na se působiti, sobě poručiti a tak jsa vládcem nad sebou samým, může i o své budoucnosti rozhodovati.

Se vši však prací pozemskou, prací lidskou nedá se ani srovnati úkol svazku manželského. Nebudu vám ani toho dokazovati, nebudu ani mluvit, kterak povstává člověk, nebudu líčiti ohromnou práci rodiny! A přece tento bod již mi dostačí k důkazu, bych řekl muži: Upoutáš se, zavážeš se nerozlučitelně v manželství! »Bez možnosti, že můžeme se opět rozejítí?« Ovšem, neboť dílo, veliké dílo, které jsi sobě předsevzal, když jsi chtěl v manželství vstoupiti, žádá od tebe, bys zůstal v manželství nejen den, nejen rok, nejen deset let, ale stále, po celý život! »Mocný Bože, toť příliš!« — Ano, by se utvořila bytost, kterou nazýváš svým synem, by se vyvinula dle svého povolání, bytost, která nemůže řádně vyspěti bez tebe, které vždy bude třeba, by pro tu neb onu příčinu si vyžádala tvé rady, tvé součinnosti, tvé lásky, tvé útěchy, tvé posily, tvého soucitu, tvého otcovského neb mateřského srdce! Neboť kdo jiný má se o ni starati? Při výchově dětí nikdo nenahradí otce a matku! Pocity mateřské lásky již od prvního okamžiku, kdy dítě začíná se otáčeti a po prvé volá: »mama«, tyto pocity může míti toliko matka, protože ona jediné jest matkou, a tak matku nenahradí žádná jiná žena, žádná macecha! A péči otce, který zase nejlépe chápe význam toho, když mu dítě vstříc chvátá, ručičkami tleská a volá: »tata, tata«, ano, péči této lásky otcovské nenahradí nikdo, žádný pěstoun, žádný poručník! A což bych měl říci teprve o tom, když dítěti třeba

poučení, dobrého příkladu? Ano, upomínka na špatného otce neb na matku, která jej opustila, musí jej naplniti hlubokým zármutkem, ano, tu musí opovrhnutí svými rodiči! A co mám říci o pozdějším věku! Ke komu tu by se měl syn utéci, když by nevěděl ani, kde a s kým se otec potlouká; ke komu tu by měla dcera jíti, když neví, kde a u koho matka snad jest! A, pánové, klesne-li dítě, tu by se báli rodiče je napomenouti, protože může jim přímo do očí říci: Vy jste to nedělali lépe! Ubohý stav opuštěného dítěte, které v budoucnosti bude proklínati otce a matku za to, že je opustili, je trapným, žalostným, hrozným! A což, řekne někdo, když matka a otec nejsou dobří a dítě přímo kazí? Ano, tu nutno, by se jim dítě aspoň vzalo, když nemohou býti k svým povinnostem přinuceni, avšak právě tu jest rovněž nutno, by jim nikdy za žádných okolností se nedovolilo ve sňatek vstoupiti, by nemohli děti kaziti, jsouce neschopni, aby povinnosti rodičů vykonávali.

Nuže, co si tak myslíte, pánové? Když se člověk zaváže k dílu, které vyžaduje od něho nerozlučitelnost, tu jistě jest jeho povinností, by zůstal nerozlučitelně spojen, by se odřekl své svobody! Odřekl se své svobody, víte, co to znamená? To znamená, že se odříká, by kdy povstal proti svému závazku, to znamená, že se zde zřídka svého já a přijímá povinnosti, které jeho úkol od něho vyžaduje! A tu tedy, když vidím bytost svobodnou, která chápe velikost své úlohy a přijímá všechny závazky, které úloha pro sebe vyžaduje; když tedy vidím člověka, kterak se sklání a na sebe bere onen vznešený úkol, pečovati o budoucnost pokolení lidského, kterak přijímá zároveň všechny obtíže, všechna nebezpečí, tu říkám: Vizte muže moudrého, který se podrobuje zákonům, které vyžaduje od něho přirozenost; toť není vlastně odříkáním ani otroctvím, toť toliko rozumným jednáním, spojeným s mužnou odvahou: Rozum rozhoduje, odvaha jej vede, by překonal obtíže, by vítězil nad nebezpečím, ano, by i šel k činům hrdinným.

A vskutku, pánové, jsme po celý život svůj poutáni nějakým svazkem nerozlučitelným? Pravím nerozlučitelným, maje hlavně na mysli hlas našeho svědomí! Mohou děti někdy zrušiti svůj poměr k svým rodičům? Přestává tento svazek? Tvůj otec bude a zůstane vždycky tvým otcem? A tvá matka zůstane vždycky tvojí matkou, bytostí, která ti dala život, která tě přivedla na svět? A otčina, v níž jste se narodili, nebe, pod kterým jste strávili první léta svého mládí, nezůstanou vždy k vám v stálém poměru?

Může syn někdy zapřít svého otce? Může někdy dcera říci své matce: Neznám vás? Může někdo zvolati o své otčině, kde se narodil: Zde jsem se nenarodil? Vizte, toť jsou svazky nerozlučitelné!

»Avšak,« řekne někdo, »každý den vidíme, kterak se lidé vymaňují z rozličných závazků, mění svou vlast, mění své náboženství. Proč by tedy nemohlo se měnit i manželství? — Ne! Svazek manželský nemůže se měnit. Zde neplatí přirovnání. A potom i vymaní-li se syn neb dcera ze svazku rodinného, jejich otec zůstane jim vždycky otcem, jejich matka jest jim vždy matkou. Tento poměr nikdo zrušiti nemůže, protože jej určuje již přirozenost sama! A rovněž i odpadlík zůstává vždy v určitém poměru k Bohu, k svému Tvůrci, protože jest jeho tvorem! A tak, pánové, končím: Jako nikdo nemůže zničiti svůj poměr k svému rodišti, jako nikdo nemůže zrušiti svůj vztah k svému otci, k své matce, k své rodině, k svému krbu: jako tato pouta jsou nerozlučitelná a přece neruší svobodu lidskou, nečiní svobodě lidské násilí: rovněž tak i manželství jest nerozlučitelné a ponechává člověku jeho svobodu. Nač by člověk měl vyhnati svoji ženu, kterou si svobodně vyvolil? Nač by měla žena vyhnati svého muže, kterého si jednou svobodně vzala? Vizte, nerozlučitelnost neničí svobodu lidskou! Ano, svobodná vůle člověka ji přijímá, svoboda zůstává ve svém právu; nerozlučitelnost ji pouze řídí, posvěcuje, ale neničí. Nepleťme dohromady to, co nás zotročuje a co nás řídí! Nerozlučitelnost řídí svobodnou vůli, ale neničí ji. Velký úkol rodinný nepoutá nás jako otroky, nýbrž řídí nás pouze, řídí naše pohyby, určuje život náš, abychom úkolu svého též dosáhli. Avšak kdo řídí pouze naše pohyby neuspořádané, kdo vede nás k cíli, který jsme si vyvolili, činí útok snad na naši svobodu, ničí naši svobodnou vůli? Nikterak! Ba právě naopak, sílí nás, posiluje naši svobodnou vůli, bychom tím snáze cíle svobodně zvoleného dosáhli!

b) Mimo to, pánové, musím vám říci, a jsem si jist, že jste všichni se mnou stejného názoru, že nikdy se své strany ani ve jménu své víry, ani ve jménu svého osobního přesvědčení, ani ve jménu zákonů své vlasti, nikdy nebudu útočiti proti svobodě druhého, avšak za jedno budu bojovati, jedno budu hájiti, totiž, aby druhý nerušil mé vlastní právo! Neboť pak jsem utlačovaným, který se brání. Nuže, a zde si pamatujme, svobodou jest pouze schopnost, rozhodovati dle své vlastní vůle, pod vedením rozumu, avšak ne moc, konati bez rozumu, co kdo chce; konati může a má člověk jen to, co jest dobrým! V životě pak rodinném ne-

spočívá dobro v tom, by spojení manželská se trhala, nýbrž naopak, by co možná nejvíce pevná byla; dobro v rodině nespočívá v tom, by člověk rozvazoval, co Bůh spojil, nýbrž naopak, aby člověk svým svobodným rozhodnutím dokonal, co Bůh sám spojiti chtěl!

A proto, brání-li vám právo občanské, byste nerušili, co moc vyšší byla spojila a co sami v okamžiku plné svobody a úplného poznání jste si vyvolili, když vám právo občanské zabránil ve jménu vlasti silou, kterou vládne, byste nerušili jednotu manželskou, tu tedy nevolejte, že občanské právo jest nesnášlivé a že ruší svobodu lidskou. Tu vlast není katem s okovy, nýbrž jest matkou prozřetelnou, která vás chrání, když zabíháte na cestu, která neodpovídá ani příkázáním božím, a vy jste přece křesťané, ani právu přirozenému; proto neutíkejme před ní jako před tyranem, nýbrž naopak, važme si jí, spojme se s ní, by nás rozplamenila v hodině kritické proti vášním, které nutno odsouditi a zavrhnouti!

Avšak snad proti spravedlnosti, na niž jsme tak hrdi, útočí nerozlučitelnost manželská? Hájíme-li tento zákon tak nesnadný, tak přísný, tak těžký, porušujeme snad spravedlnost?

II. Spravedlnost žádá, bychom v úctě měli právo lidské a nikdy nekonali, co by rušilo naši svobodnou vůli a naši mravní sílu! Nuže, ruší nerozlučitelnost manželská naši vůli, překáží nám, abychom chtěli dobro a dobro také plnili? Žádá snad od nás činů, které přesahují naši sílu? Uchvacuje nám právo, kteréž nesmí nikdo nám odníti? Táži se! Žádám odpověď od těch, kteří nás obviňují:

a) Předně jaké právo odnímá nám tento zákon? Jest to snad právo býti otcem, býti matkou? Vskutku však, pokud jste spojení svazkem manželským, tu vaše právo na otcovství, na mateřství jest zaručeno, přesně vytčeno: nesmíte překročiti jisté meze pod jakoukoli záminkou, pod jakýmkoli důvodem: Nerozlučitelnost hájí vaše právo, byste mohli býti rodiči, chrání a blíže určuje spravedlivý požadavek váš. Ovšem nelze pochybovati, že na východě, kde muž žije v mnohoženství, má více žen, může i vícekrát býti otcem, avšak toť zneužitím práva proti blahu a pokroku celé společnosti. A pak nejedná se nám, abychom seznali, co se děje na východě neb na západě, avšak vizme, čeho žádá od nás zákon věčný, svědomí lidské, které panuje nade všemi zákony, ve všech různých zemích. Svědomí není všude stejné; u lidí menšího vzdělání není tak přesným, jinak se hlásí u národů východních, jinak u národů, které stojí na vyšším stupni, u ná-

rodů křesťanských! A víte tedy, pánové, že právě naše svědomí, díky naší křesťanské výchově, stojí na vyšším stupni než u národů jiných? A směli bychom proto přirovnávat se k Mohamedovi? Mohli bychom se tedy přirovnati k lidem nevzdělaným, kteří obývají ostrůvky, roztroušené v oceánu? Nikterak! Jako křesťané stojíme ve vývoji pozemském lidstva na stupni vznešeném, což slouží nám ke cti a s čímž jste všichni jistě srozuměni! Všichni lidé, kteří sledují vývoj pokolení lidského, souhlasně uznávají, že jednoženství jest pokrokem pro společnost lidskou: jeden muž a jedna žena; všichni dosvědčují, že takové spojení jest vznešeným, nejvyšším ve své čistotě, ve své největší přísnosti.

K tomuto stupni musíme i my směřovati, sem musíme i my spěti a tak touto podmínkou jest život náš omezen; vidí-li jednotlivec, že by svým činem překážel společnosti ve všeobecném právu na vývoj a pokrok, tu jest jeho povinností, by sobě odřekl, by tak nejednal, tu přestává jeho právo. A k tak podmíněným právům lidským patří i právo býti otcem aneb matkou! Toto právo jednotlivého člověka jest omezeno rozličnými podmínkami věku, zdraví, společenského postavení: uskuteční-li se podmínka, tu přestává jeho právo. Je-li příliš stár neb v okolnostech, že nemůže pečovati o děti, je-li nakažlivě nemocen atd., tu nemá chtíti, aby byl otcem, tu přestává jeho právo na rodinu! A podobně i zde! Mnohoženství přičí se pokroku společnosti lidské a proto člověk nemá práva do něho vstupovati a manželský sňatek rušiti, tu přestává jeho právo býti otcem neb matkou! Neboť pak by se porušila spravedlnost celé společnosti lidské, spravedlivé právo celého lidstva na vývoj a pokrok!

b) Přicházím k odpovědi na výtku, že nerozlučitelné manželství přesahá síly lidské: a sem zvláště se utíkají všichni naši protivníci. »Nemožno, aby bylo manželství v tom neb onom případě nerozlučitelným! Neboť, proč musí na př. mladý člověk, kterého žena opustila, aneb proč musí mladá žena, od níž muž utekl, vésti již v 20. neb 25. roce svého věku život vdovský? Toť ukruťenstvím a proto nesmí se dít! Přirozenost sama zde odporuje. Zákon občanský nemá práva, aby žádal podobných obětí. A proto musí dovoliti, aby i zde nastala změna.«

Nejprve, pánové, odporuji rozhodně ve jménu svém, ve jménu každého člověka tomu, že člověk, jenž má rozum a svobodnou vůli, že by nemohl na uzdě držeti své náklonnosti a veleti všem slabostem, jen když chce! Vždyť celý život lidský jest neustálým bojem proti rozličným věcem, náklonnostem, a vzpomeňte sobě,

jak často jsme se rozhodli dle své vlastní vůle, jak chceme, a to často i tam, kde bychom byli toho nejméně očekávali! Celý život náš rozhodujeme se dle své svobodné vůle! A vaše vůle vítězí, chcete li! Je-li třeba, abyste se zapřeli, něčeho si odřekli, dovedete se zapřít. Kolikráte jste vítězili sami nad sebou, jestliže jste chtěli. Člověk má svobodnou vůli, kterou vládne nad sebou samým! Tomu nás učí nejen Spasitel, ale i pohaní: Seneka, Epiktét, Markus Aurelius; nejen víra, nýbrž i rozum!

Za druhé: Tažte se sami sebe! Společnost, zákon státní nemůže a nesmí vám naříditi, abyste v určitém případě sami přispěli ku blahu a prospěchu celé obce? Nesmí vám říci: Uznávám jako vrchní správa vlada celé společnosti: Manželství nesmí se rozloučiti, protože jediným jest prostředkem ku blahu, prospěchu rodin, k vývinu a prospěchu celé společnosti lidské a o celkové blaho a prospěch společnosti musím se nejdříve starati; za to jsem zodpovědnou! Nemůže k tomu použití své moci? Mocí zevnější působí, by lidé zákony zachovávali, působí i na slabé lidi, přinutí je, přesvědčí je, ukáže jim, jak jí záleží na dobrém zařizení, na prospěchu a užitku celé společnosti! Není proto nutno, aby stát sám svojí vlastní mocí potvrdil, viditelným, zevnějším způsobem prohlásil to, čeho žádá od nás víra i svědomí? Tak trojím zákonem se stvrdí zákon, kterému pak žádný byt sebe slabší člověk neodolá! Tak se děje i v jiných věcech! Zákony státní vyvinuly se jaksi též ze zákonů svědomí a z nařízení náboženství, v rozumu a ve víře nalézají oporu. Stát zakazuje a trestá krádež; a přece jest to též zákon svědomí, zákon víry, přikázání boží! A což stát nemá povinnost chrániti naše svědomí, chrániti náboženství? »Ovšem,« řeknete, »má-li býti pořádek ve státě a v zemi, nutno, by stát dbal též, by nikdo neurážel druhého, by netupil jeho city i jeho náboženství! A tak jest třeba, by hájil svědomí a náboženství, na nichž stát sám spočívá.« A proto musí též i hájiti manželství! Neboť v době, kdy by stát svoji ochrannou ruku vztáhl zpět, tu by ti, kteří utlumili aspoň na čas hlas svědomí, utlumili v sobě víru, ti, které nutno držeti v pořádku zevnější mocí, dali by se svěsti, klesli by, ano utekli by z rodin ke zkažení všech, kteří od nich závisí, ku pohoršení mnohým, ku škodě celé společnosti! Jako zákon zakazuje lékaři, by léčil své děti, protože by se ocítil v pokušení, jim snad uškoditi, tak i stát nesmí dáti člověku do rukou zbraň, které by ničemník použil, překážku si udělal a stranu nevinnou tak dlouho mučil, až by od něho utéci musila a na rozloučení naléhala. Ano, lidé, jichž rozum je malý, jichž

vůle slabá, jichž vášně jsou veliké, k nimž svědomí nevolá dosti nahlas, u nichž příkázání boží mnoho nezmohou, musí míti nad sebou moc zevnější, moc zákonnou, moc státní. Kdo se nechce skloniti před Bohem, musí se skloniti aspoň před státem, před rozsudkem soudce: Ne, nesmíš opustiti své rodiny, k tomu nemáš práva, jinak tě budu trestati! Ovšem, pánové, to platí pro člověka, který otročí svým vášním, který klesl již nejnižší! Vy ovšem chápete vznešenost stavu manželského, znáte důležitost manželství pro život veřejný a proto není vám ani třeba této moci zevnější, moci zákona. Víme všichni, k čemu nás váže svědomí, k čemu nás poutá náboženství a dle toho též jednáme. Náboženství křesťanské nás učí, že manželství křesťana jest svátostí! Avšak při sluhování svatých svátostí nepatří státu, nýbrž církvi. K tomu cíli ustanovil Kristus Pán církev. A tak církev nám ustanovuje, čeho třeba ku stavu manželskému, jak mají lidé svaté svátosti přijímati, jak mají do svátosti stavu manželského vstupovati. A tak i stát musí toto právo církve, právo náboženství hájiti, uznávati církevní svazek manželský; ovšem že i státu přísluší, by dohlížel a bděl, aby manželé jako občané a členové státu vyplnili všechny podmínky, jako co se týče společného majetku, společné péče o děti atd. A tak člověk, veden tímto trojím zákonem zdokonaluje se, jedná dle rozumu a své svobodné vůle, rozhoduje se pro dobro rodiny, celé společnosti, pokračuje v mravnosti, přemáhá své vášně, náruživost, pracuje k prospěchu všech!

III. »Avšak lidský cit, lidumilnost! Nerozlučitelnost, toť nelidskost! Neboť celé lidstvo nesestává z bytostí výtečných, nejlepších, vybraných, nýbrž z povah nízkých, hrubých kterým často vůbec nemožno odporovati. Lidská povaha spěje tam, kam ji vedou vášně! A proto zákonodárce musí přijíti lidem vstříc, vzíti ohled na jejich slabost.« — Budiž, pánové, chci vám však dokázati, že právě nerozlučitelnost bere ohled na tuto bídu lidskou, které se tolik ujímáte; dokáži vám, že pro lidi, kteří se octnou v takovém bídném stavu, jest prospěšnou nerozlučitelnost, neboť jest mocným zákonem proti vinníkům, jest mocnou posilou i pro osoby nevinné! Vskutku zdá se mi, že můžeme manžele, muže i ženy, rozdělití ve dvě třídy, ve vinné a nevinné! Vinnými jsou ti, kteří jsou sami příčinou svého nešťastného manželství. Postavení takové jest ovšem trapné, obsahuje mnohé hádky, mnohé bolesti, mnohé strasti: není ani lásky, ani úcty mezi nimi, toliko vzájemný odpor. Spojili se a nemohou se rozejíti, pouta lásky stala se pouty železnými, které nikdo nemůže roztrhati. Nechci vám vše rozebírat.

Ovšem jsou-li manželé vinnými, tu zasluhují sobě i také trestu, co si sami udělali, to také mají, a proto ani zákon státní nesmí je za nevinné považovati a ty, kteří se navzájem o život připravili, za nevinné prohlásiti, jim snad ještě pomáhati; avšak jsou-li manželé nevinni? Mnohem horší stav může býti u nevinných mezi ženou, která nemá si co vyčítati, a mužem, který vždy žil, jak žítí měl, vždy svědomitě zachovával svoji povinnost a věrnost manželskou! A zde mohl by někdo říci: Chcete-li, by zůstali nerozluční, tu je odsuzujete k věčnému trestu, tu chcete jejich neštěstí, bídu, zoufalství. Tak se sami prohřešujete!

a) Co se týče vinníků, odpovídám, pánové, jak i vám káže svědomí, spravedlnost a poctivost. Jsou vinni na svém stavu; provinili se, když vstupovali do manželství, buď neměli lásky, neb dopustili se jiného hříchu, provinili se ve stavu manželském, nezachovali si věrnost, připravili se navzájem o spokojenost, štěstí, připravili se navzájem do nesnesitelného stavu, proti nim musí platit zákon! Sami provinili se, tedy ať pykají. Každý zákon musí zavazovati; kdo jej překročí, uvaluje trest na sebe! Na koho musí naříkati? Ne na zákon, nýbrž na sebe! Co by to bylo za zákon, když by nikoho nezavazoval? Ano, pánové, přímo, když by se mohli rozejíti, tu by byli ještě vlastně odměněni. Jednali hanebně; nyní se rozejdou a mohou jednati hanebně dále! Ano, jaké pohoršení by se dalo celému světu! Tak by jednalo se nespravedlivě, když by vrahové svého štěstí, blaha rodinného mohli se rozejíti a manželé, kteří snaží se v potu tváří vše snášeti, kteří chtějí dohromady zůstat i jeden o druhého pečovati, neobdrží ničeho? A proto, když se manželé provinili, zasluhují trestu; provinili se těžce proti životu rodinnému ve věci, která jest posvátným základem společnosti i státu, proto ať pykají těžce, sami připravili si svůj stav, proto ať v něm setrvají.

Jsou-li pak nevinnými, i tu máme pro ně odpovědi. Zákon svědomí, zákon náboženský (příkázání boží) jest vždycky závazným, jest bez výjimky a tak i zde musí býti důvody, pro které manžele zavazuje!

Nejprve si dovolím tázati se: Jsou skutečně případy, kde vskutku jsou manželé úplně bez viny? Já nevěřím, že by často byli; nějaká vina jest obyčejně vždycky.

Vezměme však přece případ, kde oba manželé neb aspoň jeden z nich jest nevinen! Dovolte mi, bych řekl vám svůj úsudek: Uznáváte všichni, že i nevinný člověk může přinést nějakou obět? Ano, že může člověk sám na sebe zapomenouti, aby prospěl vyšší

osobě, celé obci, vlasti? Ano, celá společnost vlastně spočívá na základě, že jednotliví lidé obětují částky svého prospěchu, ano, že přinášejí obromně daně k prospěchu celé společnosti.

A tak vidíte, kterak otec nedbá sám na sebe a dává život svůj, by zachránil svého syna; kterak matka vrhá se v nebezpečí, by pomohla své dceři. Vidíte, kterak syn, ano, celá obec se obětuje na prospěch vlasti. Vtrhne nepřítel: vaši synové hotoví se k boji, k ochraně, jdou, by se obětovali, by zemřeli za vlast. Nestáčí tedy, by pouze vinník byl potrestán, ale jest též třeba, by i nevinný přinesl obět a zemřel buď na bojišti, neb na popravišti za dobro a blaho společnosti.

Takové skutky hrdinské oslavuje společnost lidská, ano, jimi se může honositi, vyčítá-li se společnosti, že jsou v ní lidé nehodní.

Nuže, proč žádá společnost lidská, by se člověk obětoval, dal krev svoji za vlast neb za jiné dobro? Protože vlast, dobro společnosti, potřebuje té oběti, by společnost obstála. Nuže, ženo, jsi snad 20letá, jsi úplně nevinnou na svém stavu, muž tě zklamal, opustil, svedl, připravil o dobré jméno; co máš činiti? Miluješ svého muže? Nuže, dokaž tedy právě svoji lásku, kdy tě nečeká žádný prospěch, nýbrž naopak obět, ukaž, že láska tvá jest čistá a pravá! Manželství jest nerozlučitelné, přines již obět, oddej se v smutek a mysl: nemám již muže více, zemřel! Máš snad děti, nuže, obětuj se jim, věnuj jim nyní celou lásku svou, pracuj pro ně, vychovávej je! Matko, pomni na své děti! Zde jest tvoje místo!

Avšak nemáš-li děti, nuže tu obětuj se v oděvu smutečným jako všechny vdovy! Ne na hranici, ne za vlast, nýbrž za věrnost manželskou. Obětuj se a zachovej svému muži, byť by sám byl špatným, věrnost, kterou jsi mu přísahala! Přestoupil-li muž věrnost, porušil-li přísahu, nemáš nikdy práva, abys porušila ji také, je-li muž nevěren, nemáš nikdy práva, bys byla také nevěrnou, nýbrž naopak zvol: Chci býti lepší než můj muž! Věrnost jsem slíbila až do smrti, věrnost mu zachovám!

Stane se po roce neb snad po letech, že muž bude hledati opět svoji ženu, bude hledati opět své dítě; trpce zklamán, trpce sveden, s lítostí v srdci, se slzami v očích pozná své provinění; ó blaze mu, nalezne-li svoji manželku věrnou, která jej miluje, bude-li moci ji za odpuštění prositi, k ní se opětně zpět navrátiti; ano, vizte ženu hrdinku, s jakou chloubou, s jakou láskou, s jakým vznešeným sebevědomím bude mu moci říci: »Neopustila jsem tě, zde mne opět máš, jak jsi mne opustil!« Ano, kdo vypraví pocity blaha a štěstí této věrné nerozlučitelné lásky!

Pánové! Avšak muž jest nevinný: upadne do nemoci, do choromyslnosti a daleko v ústavu musí trávití léta svého nešťastného života! Nuže, ženo, dokaž mu lásku svoji, zachovej mu věrnost, věrnost nešťastnému manželí, který tak tě miloval! Co jsi mu slíbila, co jsi mu přísahala, také splň! Stane se třeba, že i po letech se uzdraví, že se třeba k tobě vrátiti může, kdo pak vypraví jeho pocity, sezná-li, kterak jsi věrnou, že bude s tebou dále v lásce žíti! A jak hanebným skutkem by bylo, kdyby žena nemocnému chudáku věrnost zrušila a tak jej dohnala buď zpět do blázince anebo do trestnice!

A nenavráť se snad přec! Nuže zachovej mu věrnost, lásku věčnou a aspoň pak před Pánem Bohem jsi čista, že jsi slibu svému dostála, aspoň potom svědomí tě musí těšiti, že nepodlehla si snad chvilkové vášni, nýbrž věrně bojovala v tomto životě a tak aspoň s tímto vědomím budeš moci klidně zemřít, klidně předstoupiti před trůn Nejvyššího a zde ukázati svoji lásku, věrnou, pevnou, bys za ni odměnu obdržela, můžeš se těšiti myšlenkou, že jsi tím dala světu dobrý příklad, že jsi přispěla, by svět v dobrém, v lásce byl zachován, že můžeš říci muži: zde viz moji lásku neposkvrněnou, neporušenou!

Ano, pánové, před tímto sebevědomím, před takovou ženou musí s úctou se skloniti i pohan, tyto důvody musí uznati s úctou i nejpodlejší člověk!

Avšak řekne ještě kdo: toť hrdinstvím a k hrdinství nesmí se nikdo zavázati! Pánové, klamete se! I hrdinství se přikazuje! Vizte člověka, který má silnou náklonnost k rozličným špatným činům: i jemu platí rozkaz: Nesmíš! Pro něho jest hrdinstvím zachovávatí poctivě přikázání a přece musí je zachovávatí! Tak žádá náboženství, tak žádá rozum, tak žádá svědomí! I zde žádá Bůh rozum, hlas svědomí, celé lidstvo, bychom věrnost zachovali, věrnost až do smrti.

c) Neboť buď lidstvo má se zdokonalovati, aneb bude upadati na stupeň Turka neb pohana, aneb docela do stavu, v jakém žijí zvířata! Má-li postupovati, tu nutno pro blaho dětí, celého lidstva, k vzájemné podpoře jednotlivců, pro vzájemnou lásku celého lidstva, by i základ lidstva, manželé, se milovali láskou pevnou, věčnou, nerozlučitelnou, láskou, která jest nesmrtelná, která jest třeba i hrdinstvím i rekovstvím, aby z ní jako ze zrnka vypečela s lidstvem zároveň láska ve veškerém lidstvu!

P. DIDONA

Ježíš Kristus.

Se svolením spisovatele na jazyk český
převodl zasloužilý kněz **Jan Ev. Hulakovský.**

Dílo toto, jež ozdobeno jest výbornými tabulkami přehlednými a mapami, přijato bylo veškerými čelnějšími českými listy s velikým nadšením a vzbudilo v celém vzdělaném světě živý zájem.

Úplné dílo s četnými mapami, brožov. za **11 K**,
trvalé vkusné desky za **K 1·80**, skvost. váz. za **K 14·20**.

Veškery objednávky přijímá a obratem vyřizuje

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství
V. Kotrba v Praze-II., Pštrossova ul. 200.

Páté vydání!

Páté vydání!

Časová brožurka!

V době, kdy agitace pro a proti „reformě“ manželského zákonodárství dosáhla velikých rozměrů, vyšla z pera **Františka Vaněčka** brožurka pod názvem:

Co Bůh spojil, toho člověk nerozlučuj!

V brožuře této spisovatel dokazuje pravdu katol. dogmatu o nerozlučitelnosti manželství nejen theologicky, nýbrž i z dějin, ze spisů lékařských, z důvodů kulturních, sociálních a humanních. V brožurce najde čtenář zbrojnici argumentů a zdroj vážných přesvědčivých úvah.

Brožurka schválena kníž.-arcib. Ordinariatem.

Cena 5 hal., 50 kusů za 2 K franko.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství
V. Kotrba v Praze 200-II.